

**БИБЛИОТЕКА „БАЛКАНСКИ ВЪ ПРОСИ“
кн. XII.**

К. Григоровъ.

СРЪБСКИТЕ ЖЕСТОКОСТИ ===== ВЪ МАКЕДОНИЯ. =====

(1912—1915).

съ 20 ликове къмъ текста

Извлѣчение отъ книгата
„СРЪБСКИЯТЪ РЕЖИМЪ И РЕВОЛЮЦИОННАТА БОРБА ВЪ МАКЕДОНИЯ“
отъ
К. Пърличевъ, София, 1917 г.

ИЗДАТЕЛСТВО АЛ. ПАСКАЛЕВЪ и СИ

Вместо прѣдговоръ.

Всички спорове между България и Сърбия до войната отъ 1913 година изникваха прѣди всичко поради въпроса, кому въ края на краишата да принадлежи по право Македония, — на Сърбия или на България. Първата, считайки себе си оне-правдана поради факта, че политическото ѝ обединение съ неосвободенитѣ ѝ сънародници отъ Босна и Херцеговина не бѣ постигнато на 1912. г., помисли, че въ неинъ интересъ ще бѫде да попрѣчи и на националното обединение на своята съсѣдка и съюзница България. Съ тая цѣль и за запазване на единъ овехтѣлъ принципъ, а именно равновѣсното на Балканитѣ, Сърбия влезна въ тайно споразумѣние съ Гърция, въ сила на което заетата отъ Турция територия се задържваше и разпрѣдѣляше между двѣтѣ контрактуващи страни и въ ущърбъ на България. Съ това не само се нарушаваше сключениятъ сръбско-български договоръ, съ който Сърбия признаваше покрай една безспорно българска част отъ Македония и една спорна зона, но едноврѣменно съ това туряше се кръстъ на идеята за споразумѣние между балканскитѣ народи; а частно между Сърбия и България се отваряше една рана, която не се изцѣри нито съ междуусъюзнишката война и нейния резултатъ, Букурешкия договоръ отъ 1913 г. и която не е затворена и днесъ, слѣдъ като България подписа Солунското примирие и Сърбия се постави въ положение да реализира своето обединение. И взаимнитѣ обвинения продължаватъ . . . До сега по-силниятъ се е считалъ обикновено по-правъ. По-силната Сърбия, въ съюзъ съ другитѣ балкански държави, се считаше по-права въ 1913 год. отъ усамотена България. Въ 1918 г. Сърбия прѣдъ прага на обединението си е още по-силна, имайки за съюзници великитѣ сили отъ Съглашението, а България е още по-уединена отколкото въ 1913 г. Но за добра честь, человѣчеството днесъ се напрѣва по една нова посока. Ако въ 1913 год., въпрѣки виковетѣ на по-силнитѣ, намѣри се человѣколюбецъ Карнеги, който, водимъ отъ безпристрастната истина, пожела да установи отговорноститѣ на взаимнообвинявашитѣ се балканци и резултатътъ бѣ еднакво изобличителенъ, за да не ка-

— IV —

жемъ по-тежъкъ именно за по-силнитѣ, то сега, слѣдъ като человѣчеството чу отъ устата на прѣставителя на най-великата нация, че правдата е еднакво свята и когато тя е на страната на по слабитѣ, недопустимо е да се издава присѫда макаръ и отъ най-висшитѣ сѫдии на человѣчеството за смѣтка на която и да било нация, даже и когато тази послѣдната е побѣдена, прѣди да се е чулъ гласътъ на набѣдения.

Бѣхъ чель книгата за „Срѣбъския режимъ и революционната борба въ Македония“, издадена на 1917. г. Тя обхваща периодътъ отъ края на 1912. г. до края на 1915. г. и въ нейнитѣ шестъ глави се изброяватъ по околии, градове и села изстѣплениета вършени отъ органитѣ на срѣбъските окупационни власти въ Македония и борбата на мѣстното население като реакция противъ срѣбъския режимъ. Като приложение къмъ книгата прибавени сѫ десетки ликове и снимки на жертвите на този режимъ и десетина подробни списъка съ имената и мѣсторождението на убититѣ, изтезавани или екстернирани бѣлгари, както и редица ограбвания, безчестия и опожарявания.

Сега, когато до откъснатата отъ цѣлия свѣтъ Бѣлгария долитатъ далечнитѣ отгласи отъ нови и тежки обвинения срѣщу нея, когато свѣтътъ е въ прѣдъвечерието на сѫдбоноснитѣ рѣшения, които великиятъ ареопагъ има да взима, нѣма нищо по елементарно отъ защитата на охуленото отечество. Бѣлгария може да признае, че бѣ побѣдена: правото винаги ли е тържествувало до днесъ? А какво друго освѣнъ своето правонационалното си обединение, търсѣше и търси тя? Ако нейнитѣ велики побѣдители разбираятъ това, не имъ остава друго, освѣнъ да узнаятъ още какви сѫ нейнитѣ хулители.

А чрѣзъ настоящето извлѣчение за срѣбъските жестокости въ Македония, което правя отъ споменатата по-горѣ книга, рисуватъ се добрѣ какви сѫ хулителитѣ на Бѣлгария.

K. Григоровъ.

София, декември 1918.

Още при влизането си въ Македония сърбите проявиха неприязнено настроение спрямо местното българско население. Последното при първия си възторг от посрещането на християнски и съюзнишки войски на всичките изразяваше своята радост непритворно, по своему, възклицивайки нѣкаждъ „добре дошли“, другадѣ „ура!“, а на трето място „Христосъ възкресе!“ Тия български изрази на естественото чувство на радост от страна на населението не се харесаха на съюзниците сърби. Тѣ на всичките задаваха на сръбски въпроса: „ща си ти“, на който от всичките получаваха все същия отговор: „българинъ“, въпросъ и отговоръ фатални и съдбоносни за отношенията на новите съюзници, както е схванала това и Карнеджиевата анкетна комисия въ своя докладъ — Когато към януари т. е. 3-4 месеца следъ привършването на военните действия, сърбите се настаниха вече въ Македония, тяхната неприязнь спрямо новите имъ поданици взима заплашителенъ характеръ Тѣ почватъ вече явно да негодуватъ и побъсняватъ при всеко проявление на българска рѣч, българско име, българско чувство. Отъ сега нататъкъ въ Македония не можеше да съществува нищо българско: градовете добиха сръбски имена; улиците въ градовете се наименуваха по сръбски; надписите на магазините задължително трѣбаше да бѫдатъ сръбски; всички трѣбващи непрѣмѣнно да прикачи на името си окончание „ич“; свещениците въ черква да служи на сръбски, владиката да споменава само името на крал Петра, богомолецът да се моли на сръбски, учителятъ да преподава на сръбски, а ученикътъ да стане „дјак“ и всички денъ при влизане въ училището да заявява по задължение: „я сам прави србин“.

За управлението на Македония сърбите въведоха специални наредби.*.) Който гражданинъ не ги признаваше, считаше се за прѣдатель и се наказваше отъ специалните военни съдилища. Тежко наказание угрозяваше духовника, който не се съобрази съ изискванията на сръбското духовенство, изпълнител и проводникъ на едничката религия въ държавата. Та-

*) Вж. „Наредби за обществената безопасност въ новите сръбски земи“, Бѣлградъ, 21 септември 1913 година, на сръбски.

кива свещеници веднага намираха затвора; а българските власти се считаха за изгубили своето паство и като такива пръв една нощ търбъха накарани „доброволно“ да заминат задължително граница. За да свикнатъ богомолците на сръбско богослужение, устройваха се често молебствия отъ официално естество, на които благочестивите българи биваха канени да участвуватъ съпрѣду преждение и закани. Закриха се българските училища, като се унищожаваха българските учебници и пособия. Които отъ българските учители въ страната подъ натискъ отъ властите се съгласяваха да останатъ на мястата си подъ контрола и ръководството на определените за целта патриоти сръбски директори и инспектори, приемаха се; всички останали тръбоваше да напуснатъ отечеството си. Дъщата биваха заставяни чрезъ родителите си да посещаватъ сръбско училище; въ противенъ случай родителите отговаряха съ кесията си.

Такъвът е въ общи черти картина на сръбския режимъ въ Македония до междусъюзнишката война. Когато се обяви послѣдната, положението тамъ става несравнено по-тежко и непоносимо. Ето сега по възможность най-краткото изложение на установените конкретни случаи отъ сръбски жестокости до и слѣдът междусъюзнишката война.

Скопие. Съ заплашвания сърбите сѫ заставили българите още въ първите дни да свалятъ българските знамена, съ които билъ окиченъ градътъ. Още съ влизането на сръбския прѣстолонаследникъ тукъ, той се е обѣрналъ къмъ българския митрополитъ Неофита съ злокобните думи: „Да се помолимъ, владико, въ царь-Душановата църква“. Преподобни Методи Димовъ бѣ подложенъ на морални изтезания и тѣлесно малтретиране съ побой до синевини. Спасильтъ е живота си благодарение на французко застѣпничество. Карнеджиевата анкетна комисия потвърдява изрично този случай. (Вж. обр № 1) — Въ Скопие сръбскиятъ прѣстолонаследникъ самъ е ударилъ плѣсникъ на невинното момиченце Васка Зойчева, само защото на въпроса какво е по народностъ, то е отговорило, че е българче. (Вж. обр № 2). Гражданинътъ Спиро Гайдарджиевъ, измѣчванъ най-жестоко въ затвора отъ прѣдседателя на „Черната рѣка“ въ Скопие, майоръ Поповичъ, е свидѣтель на първите жертви на сръбската жестокостъ спрямо арестувани по подозрение българи и турци отъ града, които сѫ били хвърлени въ Вардара още прѣвътъ дни слѣдъ настаняването на сърбите тукъ, макаръ че Скопие се прѣдаде безъ бой. Самъ Гайдарджиевъ, слѣдъ 40-дневни морални изтезания, жестокъ побой, връзване и задушване, най-послѣ едва е спасильтъ живота си по застѣпничеството на руския консулъ въ града. — Димче Арсовъ е билъ битъ отъ сърбите, само защото е изказалъ на български своите благопожелания къмъ близки роднини, които изпращалъ на гарата. Пеце Шивача билъ битъ до смърть, защото въ интименъ разговоръ казалъ: „азъ умирамъ,

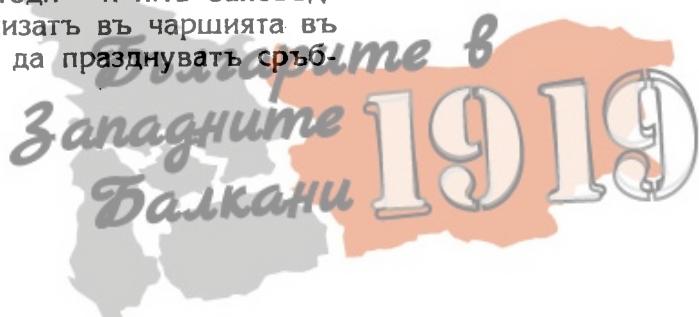
но сърбинъ не ставамъ". Тома Тополовъ билъ бить, защото закъснѣлъ да замѣни българската фирма на хотела си съ сръбска. Стоянъ Маткалия е изтезаванъ въ едно тъмно маазе, като го заставили да стои съ боси крака въ вода и го били до смърть, понеже не отдавалъ нужните почитания на посѣтителите си сърби въ своя дукянъ и въ хана си. — На 23 юни 1913 год. сръбските власти въ Скопие поканватъ всички градски български свещеници и първенци въ двора на черквата „Св. Димитъръ" и слѣдъ като ги насиливатъ да подпишатъ нѣкаква бумага, тикватъ ги въ затвора, дѣто скоро достигнали числото 300 души, защото докарани били тукъ и най-видните селяни отъ околията — всички псувани, ругани и бити за дѣрзостъта имъ да се наричатъ българи. 99 души отъ арестуваните граждани били интернирани въ Митровица; изъ пѫтя тѣ сж били прѣдметъ на тежки обиди, лични оскърбления и заплашвания. Въ Митровица сръбскиятъ капитанъ Гюрковичъ имъ дѣржалъ рѣчъ, въ която ги прѣдуправѣждавалъ, че ще отговарятъ съ главитъ си, ако проявятъ непокорство, а разни чиновници ги одумвали, окайвали ги и послѣ ги увѣщавали да прѣклонятъ глава и се признаятъ за сърби, като имъ натякали постоянно за домъ, сѣмейство, имотъ и животъ.

Куманово. Сръбскиятъ окрѣж. управителъ Ранко Трифуновичъ слѣдъ като отнелъ отъ рѣцѣтъ на мѣстните българи общинското управление, още въ първите дни побѣрзаль да прѣупреди гражданството противъ всѣка проява на български чувства и самоувѣренено заявявалъ, че освобождчието на града е дѣло на сръбската армия йорданъ йовчевъ, търговецъ, съзнательенъ българинъ, иска разрѣшене да замине по работа за Солунъ, но му отказали. Понеже слѣдъ повторното искане и отказъ, той е поискалъ да узнае причините на отказа, не минава дѣлго и той билъ унищоженъ безслѣдно — Заловенъ билъ отъ сърбитѣ софийския вѣстникъ „Дневникъ" и само за това арестувани били и осаждени по на единъ мѣсецъ затворъ Манасть Кършутски, Петрушъ Андоновъ, Теодосъ Димовъ, Петко Карамиловъ и Теодосъ М. Кралевъ. — Прѣзъ мартъ обискиратъ кжитѣ на Коце Перковъ, Ст. Стояновъ, Тодоръ Сопотски, Стоянъ Дѣртковъ и Сибинъ Димитровъ; на мѣрени били по една пушка отъ турско врѣме и по тая причина тѣ били арестувани и сж лежали по два мѣсeca. — За опитъ за съобщение съ България сърбитѣ залавятъ Стоиль Божиновъ Прѣчковъ и Иванъ Спасевъ, хвърлятъ ги въ затвора, изтезаватъ ги и слѣдъ 7 мѣсeca първиятъ умира вслѣдствие изтезанията. Прѣзъ априлъ сърбитѣ събрали градските свещеници, а именно: архиерейскиятъ намѣстникъ на българската община Владимиръ Яневъ, Андонъ Дамяновъ, Георги Стаменовъ и Дионисъ Георгиевъ, убѣждаватъ ги да се признаятъ за сърби. Слѣдъ отказа имъ тѣ сж били откъснати отъ домашни и паство и екстернирани въ България. По сѫщата причина аре-

стувани съ били и учителите Миланъ Петковъ, Тръпко Дончевъ, Иванъ Трайковъ, Александъръ Борозановъ и Велко Смилевъ заедно съ 52 граждани, както и 7 гражданки (Юлияна Заркова, Доца Карабска, Павуна Якимова, Иванка Кръстева, Стоя Гюридовска, Гюргя Таскова и Траяна Велкова). Почти едновременно съ тяхъ (мъсетецъ май) тикнати съ били въ градския затворъ и 130 души първенци, свещеници и учители отъ Кумановските села. Пръвъ страхъ отъ тия арести мнозина селени съ се укрили; тогава съмействата имъ съ изкупували скъжпо това отклонение: последните съ били вдигани отъ селото и задържани въ града, дъто безъ подслонъ съ били излагани на лишения и мажки по цѣли мѣсеки, както е случаятъ съ съмейството на Арсений Николовъ отъ с. Кокошине и мн. други. Лазаръ Митковъ отъ с. Облавци, повиканъ въ околийското управление, не се връща вече живъ. Тасо Четирски отъ село Младо Нагорично биль убитъ отъ „Черната ржка“ въ своя ханъ; Цане Димовъ отъ с. Павлешенци арестуванъ, безследно изчезналъ; Тево Псалтировъ отъ с. Живине постига сѫшата участъ; Саздо Галевъ отъ с. Кокошине и Стоянче попъ Манасиевъ и Стоиле отъ с. Малино били извикани единъ денъ отъ кѫщи отъ сръбски стражари, но още единъ пѫть никой не ги е видѣлъ живи. Идо отъ с. Павлешенци е биль обѣсенъ отъ пратеници на „Черната ржка“ въ собствената му казаница. Доне отъ с. Винци, повиканъ въ околийското управление, биль подложенъ на страшни мъчения чрѣзъ стягане, разпижване и най-послѣ изхвърленъ отъ балкона Миланъ Арсевъ Пурчевъ отъ с. Живене биль повиканъ въ общинското управление въ с. Павлешенци, за да каже имената на ония, които искали да възобновятъ революционната организация. Отричайки да знае нѣщо, той трѣвало да биде съблеченъ и подложенъ на побой. Тогава Пурчевъ извадилъ скрития си револверъ, насочилъ го срѣчу околийския началникъ Тодоръ войвода, когото повалилъ, стрѣлялъ и срѣчу двамата стражари, които сѫщо паднали и съ последния патронъ се самозастрѣлялъ.

Велесъ. Поради силно развитото си национално чувство Велешани съ прѣпочитали да плащатъ установените отъ сърбите глоби, но не и да пращатъ дѣцата си въ сръбско училище; когато сърбите забранили българска служба и българска проповѣдь въ черквата, Велешани съ своя владика протестирали прѣдъ властта противъ извѣршеното посѣгателство; когато владиката биль арестуванъ и послѣ екстерниранъ въ България, гражданите бойкотирали сръбската служба въ черква и съ се лишили отъ черкуване. Сръбските власти забраняватъ на Велешани отпразнуването на българския националенъ празникъ „Св. св. Кирилъ и Методи“ и имъ заповѣдаватъ да отворятъ дукяните си; а тѣ излизатъ въ чаршията въ празнично облекло. Заповѣзватъ имъ да отпразнуватъ срѣ-

ския свети Сава —тъ не се обаждатъ на поканата. За всичко това тръбвало да се издирятъ „подстръкатели“ и съмнителнитѣ“ граждани. А кои не сѫ били такива за сърбитѣ. И тѣ започватъ съ обезоржаване, обиски, арести, изтезания. Стотици граждани и селяни отъ околията, едни подозрителни“, други „подстръкатели“, оковани въ тежки вериги, били изпратени да гниятъ въ скопския затворъ впродължение на една година, слѣдъ което били осъдени на доживотенъ затворъ.

Вечеръ слѣдъ 9 часътъ въ никоя кѫща не бивало да гори лампа и дойката въ тъмно тръбвало да кърми своето бозайниче или майката да наглежда своя болникъ. Инакъ сръбски агентъ добралъ се крадешкомъ, хлопа на прозореца, зловѣщо и всѣва трепетъ въ сърдцата на домочадието. Но паниката между населението е била ужасна, когато настъхналиятѣ Велешани почнали тайнствено да се питатъ за злокобната участъ на този безслѣдно загиналъ, онъ незабѣлѣзано изчезналъ тѣхенъ съгражданинъ каквто сѫ случайлъ съ Попъ Иванъ Аврамовъ, Попъ Лазаръ Трайчевъ Андовъ, Попъ Петъръ Андреевъ и други Жертвите слѣдъ като сѫ били звѣрски изтезавани, послѣ били изклани и труповетъ имъ изсвѣрлени въ Вардара. Сръбското училище е било инквизиторското място, дѣто кървавитѣ петна по стѣнитѣ дѣлго врѣме сѫ свидѣтелствували за чудовищнитѣ прѣстъжления вършени отъ „Черната рѣка.“

Въ Тетово сърбитѣ сѫ подложили на тежки изтезания 14 души отъ по-първите граждани. Убити сѫ гражданитѣ Гавро Серафимовъ, Сельо Ратайски, Йовче Яневъ и Иванъ Чарковъ. Въ околията има 308 души убити разпрѣдѣлени по общини както слѣдва: Първенишка община 17 души; Лѣшечка община — 10 д., Селчишка община — 9 д. Долно Палчишка — 9 д., Седларевска — 1. Чифличка — 12 д., Челопечка — 7 д., Жилинска 73 д. и Сѣнокоска община — 170 души. (Вж въ приложението къмъ „Сръбския режимъ и революционната борба въ Македония“ списъка за жертвите отъ Тетовско).

Кичево. При настаняването на сръбската власт въ Кичево и околията, арестувани сѫ били на първо врѣме всички градски учители и свещеници, както и най-видните граждани поради отказа имъ да подпишатъ поднесената имъ декларация, че тѣ сѫ били отдавна сърби. Едноврѣменно съ тѣхъ арестувани сѫ били отъ околията 106 души селяни. За отказъ да измѣнятъ на народността си убити бѣха Иеромонахъ Софоний, егуменъ на Прѣчистанския манастиръ и иеромонахъ Теофанъ, калугеръ при сѫщия манастиръ. И двамата били извикани съ измама отъ манастира отъ сръбски стражари и подъ прѣдлогъ, че ги вика властъта въ Дебъръ, единиятъ е

билъ застрѣлянъ, а другиятъ умрѣлъ като Иисуса Христа, а именно разпнатъ на кръстъ и отъ двѣтѣ му страни разпнати двама негови другари (Вж. обр. № 3). Отъ арестуванитѣ и тежко изтезавани умрѣли мѫченнически Якимъ Йончевъ отъ с. Подвисъ, Иванъ Сърбиновъ отъ с. Лахчани, Търпо Мойсовъ отъ с. Поповецъ Мице Найдовъ отъ с. Цѣръ и Константинъ Траяновъ отъ сѫщото село. Убити: Киро Василевъ отъ с. Яворецъ, Максимъ Мицковъ отъ с. Осой, Наумъ Бѣличовъ отъ с. Цѣръ и Петъръ Силевъ отъ сѫщото село. Максимъ Костовъ отъ с. Рѫбетино, състоятеленъ и свѣстенъ селянинъ, е билъ убитъ по най-жестокъ начинъ: изкаранъ вънъ отъ селото, рѣзали сѫ му послѣдователно ушите, носа, езика, прѣститѣ краката, докато останалъ само трупъ и така издѣхналъ. (Вижъ обр. № 4.)

Дебъръ. Смъртно изтезавани отъ сърбитѣ, или направо убити отъ тоя градъ има 64 души, а отъ околията 200 души, а именно; с Борово — 34 д., с. Могорче — 20 д., с. Торбаче — 15 д., с. Трѣбища — 13 д., с. Клене — 3 д., (Вж. обр. № 5.) с Гиновецъ двама, с Модричъ — 4 д. с. Дрѣнокъ и Джепища по единъ с Нерѣзи — 3 д.. с. Мало Папрадникъ 1, с. Голѣмо Папрадникъ двама, село Пискупщина трима, с Житинани — 1, с. Горенци — двама, с. Новакъ, 1 с. Коджаджикъ — трима, с. Брѣщани — единъ, с Ябланица — 5 д., с. Брощица и Баланци по единъ, с. Гари — 5 д., с Радоеща 1, с Тучепе — 1, с Голѣмо Острени двама, с. Осонница — трима с. Лѣсничани 8 д., с. Окщунъ — 12 д., с Жупа-селце — 12 души и с. Елевци 39 души — всичко въ Дебъръ и околията 264 души. — А опожарени кѫщи: въ града Дебъръ 290, а въ околията: с. Кривци 44, с. Кѫщи (Село-Куки) — 12, с. Горно Вичища — 11, с. Долно Вичища 7, с. Бомово 5, с. Трѣбища 2, с. Гиновецъ една, с. Елевци 5, с. Папрадникъ двѣ, с. Извири 5, с. Серпетово 11, с. Горно Косоврасти 2, с. Долно Косоврасти 73, с. Голеища 7, с. Торбаче 28, с. Окщунъ, 7 с. Лѣсничани 36, с. Коняри 7, с. Аме 15 с. Клене 123, с Могорче 60, с. Борово 100. с. Забзунъ 120 и с. Стеблево 160 — а всичко изгорени кѫщи въ Дебъръ и околията 1133. Вж. „Срѣбскиятъ режимъ въ Македония“ приложение, списъкъ на жертвите отъ Дебъръ и околията.

Галичникъ. Пристигнали на 3. ноември, сърбитѣ веднага пристїпили къмъ унищожение на училищната библиотека въ града, като изгорили около 1000 книги, а всичката училищна покажщнина изпочутили Архиерейскиятъ намѣстникъ на българската община Павелъ Теодосиевъ е билъ арестуванъ, мѫченъ, битъ съ торби пѣськъ и интерниранъ въ Скопския затворъ, дѣто и умрѣлъ отъ изтезанията Свѣщеникъ Апостоль Мироновъ отъ с. Трѣсънче е билъ насила измъкнатъ отъ дома

посрѣдъ нощъ и завлѣченъ до близката гора, дѣто сж го обезобразили и му счупили черепа. Бившата революционерка Аньдревица е била убита само прѣдъ страха да не почне дѣйността си отъ турско врѣме.

Охридъ. Слѣдъ екстернирането на митрополитъ Бориса въ българската митрополия се настанилъ срѣбъскиятъ митрополитъ Варнава. Той е псуvalъ гражданитъ и срѣдъ улица е биелъ ония, които не му отдавали почестъ. Всички учители и по събудени граждани били арестувани въ единъ зимникъ, дѣто били изтезавани безчеловѣчно. Въ едно тѣмно и тѣсно пространство били поставени много души, като че съ цѣль да ги одушаватъ. Освѣнъ заплашвания и насилинически срѣдства, тукъ сърбите сж прилагали и тежки берии и безпричинни глоби. Органи на властта сж заявявали, че докато населението не трѣгне съ цѣрвили — правѣла е на сърбите впечатление обстановката на Охридчани — послѣдното нѣма да се признае за срѣбъско. Нѣкакъвъ майоръ който минавалъ между сърбите за образованъ, говорилъ прѣдъ едно събрание за срѣбъска народность въ Македония, а за старинитъ находящи се въ града, казвалъ, че били останки отъ нѣкогашна „велика Србија“. — Гражданинъ Левъ Огненовъ, Робертъ Колежки възпитаникъ, щѣль да бѫде убитъ въ двора на черквата „Св. Климентъ“, ако не е биль прѣдупрѣденъ Иванъ Групчевъ, прѣслѣданъ сжъ съ цѣль да бѫде убитъ, билъ принуденъ да се затвори дълго врѣме въ кѫщи. Тодоръ Джамбазовъ, повиканъ единъ денъ въ клуба на „Черната ржка“, билъ подложенъ на жестокъ побой и спасиъ живота си съ бѣгство. Осажденъ отъ Черната ржка и изпратенъ на екзекутиране е биль гражданинъ Иванъ Алчевъ, но замушканъ, той успѣлъ съ бѣгство да се изтрѣгне изъ ржцѣтъ на своите джелати. Гражданинъ Мишевъ, въ домътъ на когото при обискъ била намѣрена една ловджийска пушка, билъ вързанъ и битъ по немилостивъ начинъ въ присѫтствие на жена му и дѣцата му. Освѣнъ това застрѣляни сж въ града безъ никаква присѫда учителятъ Димитъръ Ивановъ (Вж. обр. № 6) родомъ отъ града, свещеникъ Георги попъ Ангеловъ отъ с. Слатино, Иванъ Дойчиновъ и Христо Байрамовъ отъ Охридъ. Стоянъ Гълъбовъ отъ с. Велмей, Лазаръ Глигоровъ, бившъ учителъ, отъ с. Велгощи, Коста Лятковъ отъ сжшото село и мнозина турко-албанци. Десетки младежи отъ града били арестувани и обречени да бѫдатъ осаждени на смърть; но откарани въ Битоля, тѣ могли да изкупятъ живота си срѣщу една сума отъ 500 лири турски. Убити младежи сж Никола Силяновъ отъ Охридъ и Анастасъ Христовъ отъ село Дѣрмени, Рѣсенско. Градските свещеници Георги Икономовъ, Георги Бѣндевъ, Иванъ Савевъ, Петъръ Рибarovъ, Хараламби Доневъ, Анастасъ Автовъ, Ахилъ Карадимчевъ и Дяконъ Герги Снѣгаровъ били подложени на

силни морални изтезания въ продължение на двумесечния имъ арестъ. Изтезаванъ е билъ също и Василь Маленковъ. А кж-щата на войводата Петър Чаулевъ и на неговите роднини Якимъ Чаулевъ, Григоръ Чаулевъ и Ленка Чаулева съ били ограбени и отъ основи разрушени. — с Велгощи, предградие на Охридъ, значително пострадало и даже опожарено въ турско време и послѣ пакъ възстановено, сега трѣбвало да изпита и срѣбската жестокостъ. Сърбитѣ събрали всички мжже отъ селото, наредили ги въ редици и огъ всѣки петъ души билъ изкарванъ по единъ и прѣдь очите на всички други застрѣланъ. По тоя начинъ застрѣляни били 12 души. Вижъ с Велгощи, обр. № 7.

Въ 4 села отъ Слатинска община, Охридско, има 86 души убити отъ сърбитѣ. Въ Пещанска община — 48 души; въ Велгошка община — 27 души извѣнъ споменатитѣ 12 д. въ с. Велгощи. Въ Мешешка община — единъ; въ Бѣлчишка — трима; въ Опеничка община трима; въ Велмейска община — 9 д. и въ Сливовска община — 10 души. Вижъ въ приложението къмъ „Срѣбскиятъ режимъ и революционната борба въ Македония“ отъ 1917 год. списъка на жертвите въ Охридска окolia.

Въ Рѣсенъ сърбитѣ закриха класнитѣ и основни, както и недѣлнитѣ училища въ града и голѣмото с. Янковецъ, унищожиха училищнитѣ библиотеки въ града и всички околнi села и заличиха всички български надписи на паметни плочи въ църквигѣ и училищата; изгориха всички намѣрени въ частнитѣ домове ликове на българския царь Екзарха и видни македонски революционери; биха немилостиво ученицитѣ Владимиръ Мильовски, Борисъ Чукалевъ, Асънъ Ляпчевъ, Крумъ Поповъ, Никола Татарчевъ и Кирилъ Милошовъ, защото пѣли български пѣсни и носили пансионската си униформа; обезоръжиха мѣстнитѣ четници, макаръ тѣ да бѣха принесли цѣнни услуги на срѣбските войски при настѫплението имъ; повърнаха обратно всички български революционери, които бѣха тръгнали за Малгара въ помощъ на българските войски въ борбата противъ Турция; устроиха засада на войводата Кръсто Трайчевъ; тероризираха гражданитѣ да се деклариратъ за сърби, а по-ради отказа имъ да сторятъ това екстернираха първенцитѣ. Михаилъ Татарчевъ, Коста Стрѣзовъ, А. Милошевъ, Ефтимъ Ляпчевъ, Лазаръ Стрѣзовъ, Георги Татарчевъ, Ст. Мильовски, Ст. попъ Георгиевъ, Кр. Дуляновъ Кр. Стрѣзовъ, Г. Буруджиевъ, Христо Никовъ, архиерейския намѣстникъ свещеникъ Търпо Поповски и учителитѣ Георги Трайчевъ, Климентъ Хаджовъ, Димитъръ попъ Андреевъ, Сп. Монавчевъ, Лазаръ Кипревъ и Петъръ попъ Андреевъ. Отъ града и околята арестувани българи първенци всичко 496 души.

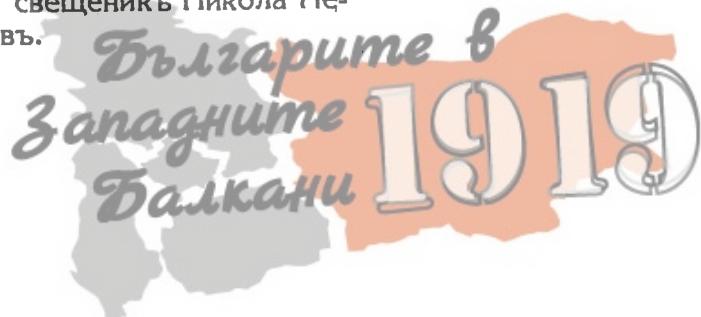

Битоля. На 17 юни 1913 г. сръбските власти въ града арестуваха 9 души български основни учители от градските училища, 10 души от класните училища въ града, окръжния училищен инспекторъ Александър Развигоровъ от Шипъ, околийския училищен инспекторъ Ахилъ Минджовъ от Охридъ, секретаря при Битолската българска митрополия Спиро Мирчевъ от Прилепъ, архивара при същата Иванъ Петровъ от Битоля и енорийския свещеникъ Попъ Иванъ попъ Анастасовъ от Охридъ, както и 7 души основни учители въ околните. Всички бъха поканени отъ властта да станат сръбски учители и чиновници; за тая цел имъ е била поднасяна за подписване една готова декларация; понеже всички съ възмущение отказали това, заплашили ги съ застръяване Когато и това не помогнало, на 13 юли същата година те били всички екстернирани за България, подложени изъ целия път на страшни мъки и поругания. На 20 юни 1913 г. въ града съ били арестувани още 87 души първи граждани, свещеници, търговци, единъ докторъ (Чкатровъ) единъ аптекарь (Кръсто Франговъ) и задържани тамъ цели месецъ — до 20 юли с. г., съ изключение на Владо Иосифовъ, задържанъ до 18 августъ 1914 г., Василь Мазарътъ, освободенъ чакъ на 15 септември 1915 г. въ гр. Поградецъ, сърбъчъ слѣдъ сръбското отстѫпление. А целото българско съмейство Стамболджиеви бъ изклано една вечеръ всрѣдъ Битоля отъ събитието за примѣръ и назидание на опоритите българи отъ Битоля. Слѣдъ това убити съ въ Битоля още Никола Кузевъ, Вангель Църнамаровъ, Илия Иосифовъ и Петъръ Стойковъ отъ града; Веле Мицевъ отъ с. Беранци, Нове Ангеловъ и Кръсто Христовъ отъ с. Ивановци, Сърбинъ Стрѣзовъ отъ с. Кръстофоръ Митре Църклевъ и Китанъ Кръстевъ отъ с. Путурусъ; Наумъ Колевъ, Гуле Колевъ и Павле Христовъ отъ с. Кукуречани; Секула Георгиевъ, Марко Петровъ и Стоянъ Талевъ отъ с. Могила; Стоянъ Талевъ и Христо Кузевъ отъ с. Беранци; Цвѣтко Ивановъ отъ с. Облаково; Коте Степановъ отъ с. Стругово, Начо Дамчевски отъ с. Кръклино; Иеромонахъ Козма, егуменъ на монастира „св. Петъръ“. с. Смилевъ; свещеникъ Илия попъ Наумовъ и Петъръ Найдовъ отъ с. Лопатица; Спиро Таневъ и Гоше Ивановъ отъ с. Лера; Стоянъ Марковъ отъ с. Рамна; Лазаръ Пурдовъ, Илия Четелевъ и Блаже Рашайковъ отъ с. Гявато. Всичките тези жертви отъ Битолско съ били прѣдварително арестувани въ Битолския затворъ; тамъ съ били грозно изтезавани а слѣдъ това изкарвани на групи отъ по 5 – 6 души всяка вечеръ и убивани, слѣдъ което съ ги заравяли при Деветани и други места близко до града. Само Илия Иосифовъ отъ Охридъ, бившъ четникъ, е билъ убитъ по пътя между Прилепъ и Велесь, на Бабуна планина (Вж обр. № 8).

Отъ Битолската околия селата Цапари, Гявато и Сръбци бъха особно засегнати отъ сръбската напастъ. На 29 априлъ

1913 год. Битолският сръбски оклийски началникъ Яне Константиновичъ заедно съ поручикъ Михайло Михайловичъ, членъ отъ „Черната ржка“, придруженъ отъ още двама сръбски войводи съ 60 души стражари и една рота войници обсаждатъ село Цапари, събирайки всички мѫже и отъ страхъ прѣдъ бѫща революция имъ прѣдлагатъ да прѣставятъ всичкото оржжие, което ужъ било скрито въ селото. Като не могли да намѣрятъ такъвъ, селските свещеници и първенци, както и голѣма част отъ селяните биватъ подложени на такива инквизиторски мѫки и изтезания, каквито Цапари никога по-рано (въ турско врѣме) не е запомнявало Христо К. Вельовъ (Вж. обр. № 9), Трайче Ташковъ, Лазе Василевъ, Христо Колевъ, Насе Гечевъ, Иванче п. Трайковъ, Петре К. Пърковъ, Апостолъ Щатевъ и Наумъ Василевъ сѫ най-тежко пострадалитѣ, слѣдъ което заедно съ още мнозина други селяни били тикнати въ никому неизвестни тѣмнични келии Отъ голѣмите изтезания Насе Гечевъ, бивши селски войвода прѣзъ врѣме на голѣмото македонско Илинденско възстание мѫченически умрѣлъ въ Битолския затворъ на 14 май сѫщата година. На 1 май сѫщите инквизитори дошли въ селото да прибератъ чакъ до ножовете, съ които селяните си служели на трапезата. А на 2 сѫщия мѣсецъ мѫчителите тѣрсили отъ свещеникъ Спиро Димитровъ и презвитерата му стара революционна архива, а отъ селяните Нашо Наумовъ, Иванъ Трѣпчевъ, Спиро Танчевъ и др. сѫ взели по нѣколко наполеона за да се спасятъ отъ затворъ; на Георги Димитровъ нанесли 40 удара съ тояга и 25 съ теленъ камшикъ по голъ грѣбъ и коремъ. Прѣди да напуснатъ селото, единъ сръбски офицеръ се изразилъ, че сърбите мрализили на първо място българите, послѣ австрийците, а най-послѣ турците. Освѣнъ това заявили, че единъ скорошень день ще донесе войната между Сърбия и България За да видятъ какъ сѫ подѣйствували подвигите имъ върху духовете на Цапарчани и селяните отъ околните села, сръбските власти сѫ изпратили чрѣзъ Геватското селско общинско управление апель за записване доброволци въ сръбската армия, който билъ посрѣдникъ отъ селяните съ неприкрито негодование. Тогава властта започнала да записва „доброволци“ безъ добра воля. Една Цапарска депутация се явява прѣдъ Битолския Руски консулъ да протестира, но прѣдставителътъ на Николая II ги е прѣдалъ на сръбската власт и ония, които не успѣли да се изкубнатъ, а именно Марко Колевъ Митре Чорбевъ и Гоше Ангелевъ, били арестувани и грозно изтезавани въ Битолския затворъ, дѣто прѣстоили отъ 9. юни до 15. юли 1913. година. А другите членове отъ тази депутация се изпокрили изъ Битолските улици. На 16. юни сѫщата година сърбите арестуватъ още свещеникъ Спиро Димитровъ, свещеникъ Никола Петровъ и бившия учителъ Наумъ Василевъ.

Въ Тиквешко сръбските власти мъченически изтезавали 91 души, отъ които трима умрели вследствие изтезанията; за- български убийства съ извършили надъ 186 души; двама души съ обесили; 15 жени съ обезчестили, отъ които 4 умрели отъ изнасилването. По-обстойни указания има въ приложението къмъ книгата „Сръбският режимъ и революционната борба въ Македония“, въ списъка за жертвите отъ Тиквешко.

Въ Прилепъ отъ рано сръбските власти бяха се запретнали да стреснатъ българщината: на 4. декември 1912. година, по случай рождения ден на сръбския пръстолонаслѣдникъ билъ устроенъ въ града банкетъ, на който между другите билъ поканенъ и българския учителъ Атанасъ Лютфиевъ. При наздравицигъ този дигналъ чаша въ честь на Царя на българите Не изминали още 10 минути слѣдъ това, сърбинътъ Стефо измамнически го повиква на вънъ. При запушени уста, Лютфиевъ билъ измъкнатъ отъ къщата и подиръ това той изчезва отъ града. Всички издирвания, молби и плачове на нещастната му майка останали напразни: и до днешенъ день не се знае дъде е неговия гробъ. Сръбскиятъ министъръ на външните дѣла счита това убийство „лесно обяснимо“. Въ своята брошура „Сърби и българи въ балканската война“ той казва, че Лютфиевъ „по всички признаци“, ще да билъ „линчување“ отъ сръбски комитаджии заради неговия „прѣдизвикателенъ тостъ“ . . .

Още подъ впечатлението на това мистериозно убийство, архиерейскиятъ намѣстникъ на българскаа община свещеникъ Иванъ Антоновъ и главниятъ учителъ на българските училища въ града Илия Ивановъ биватъ повикани на 8 декември същата година отъ сръбския командантъ на града майоръ Ненадовичъ, който имъ казалъ: „Вие сте ржководителите на българщината въ Прилепъ и като такива ще съобщите на населението да се откаже отъ мисъльта си за присъединение къмъ България.“ Скоро слѣдъ това впрочемъ, туй прѣупреждение било и официално отправено къмъ населението съ облепени афиши. А още прѣди коледа завзета бѣ отъ сърбите и централната българска черква „св. Благовѣщение“, а слѣдъ нея и другите черкви както въ града, тѣй и въ околията. Плочите съ български надписи въ монастиритѣ „св. Архангелъ“ въ с. Варошъ, „св. Богородица“ (Трѣскавецъ) и „св. Никола“ въ с. Прилепецъ били изпочупени и разхвърлени на всички страни за да не могатъ никога да се намѣратъ и сглобятъ. Въ врѣме на обезоржаването команди отъ сръбски нередовни войници разпрѣдѣли града и околията на участъци и почнали публично да биятъ населението, прѣдимно по-бундните хора. На такъвъ публиченъ побой съ били подложени 48 души отъ града и 146 отъ селата. Арестите започнаха съ архиерейския намѣстникъ Иванъ Антоновъ, а подиръ него за-

твориха и 32 души между по-видните граждани и учители. Гражданинът Григор Кондов бил задигнат една вечер от къщи и от тогава настанът той е изчезнал без никаква слѣда. 16 души български учители и 7 учителки били заставени да напуснат домашно огнище и роден градът задъто отказали да приематъ сръбска служба.

Въ Крушово още от началото на сръбското владичество обезоръжена бѣ отъ властта мѣстн. рев чета на Методи Стойчевъ, както и онай на Иванъ Джоневъ, макаръ че тѣ имъ помогаха въ войната противъ Турция. По-вечето отъ четниците бѣха малтретирани, а четникът К. Георгиевъ — арестуванъ Съмействата на четниците Велко Стефановъ, К. Георгиевъ и Хр. Тахчиевъ бѣха подложени на побой подъ прѣдлогъ на скрито оръжие. Въ с. Острилци сърбите убили още въ първите дни Стоянъ Велевъ, а въ с. Журче умрѣлъ отъ побой селянинът Христо Талевъ. Прѣзъ сѫщото време въ с. Раствина е убитъ Андрея Богоевъ, а селяните Кръсто Златановъ, Степанъ Андреевъ, Петъръ Георгиевъ и други отъ сѫщото село били интернирани въ Битоля подъ прѣдлогъ, че давали хлѣбъ на забѣгнали български четници. Въ с. Кошице билъ убитъ Златанъ Найдовъ, а интернирани въ Битоля Андре Христовъ, Никола Найдовъ и други отъ сѫщото село задъто сѫ давали прибѣжище и храна на забѣгнали четници. Въ с. Мрѣнога билъ убитъ четника Нечо Гроздановъ, въ с. Горно-Дивици убитъ Стойко Блажевъ, а Иванъ Найдовъ осакатенъ отъ силенъ побой. Всички убийства въ Крушово се извършвали отъ сръбските войводи Долгачъ, Блаже и Боге.

Въ Крушово бити сѫ прѣзъ това време гражданите: Кръсто Житошановъ, Стерио Велевъ и жена му, Иванъ Текевъ, Стоянъ Йосифовъ, Донка Иванова и мнозина други, а Атанасъ Янкуловъ е убитъ. Арестуваха свещеникъ Наумъ Мешковъ, учителитъ Михаилъ Станоевъ, Ташко Попъ Христовъ, Стерю Блажевъ, Димитъръ Атанасовъ и гражданинъ: Павле Пантовъ, 75 годишенъ старецъ, дѣцъ отъ църковно-училищната борба, Георги Каревъ, братъ на войводата Никола Каревъ и всички по-събудени българи. Димитъръ Кръстевъ е билъ битъ, защото не е искалъ да свали българския надписъ на магазина си.

Въ с. Журче и с. Острилци пропадени били учителките; отъ с. Мрѣнога интерниранъ учителъ Стефанъ Поповъ; отъ с. Кривогащани бити и интернирани учителъ Петъръ Мирчевъ и свещеникъ Йорданъ Попъ Николовъ; отъ сѫщото село убитъ бившият четникъ Георги Стойчевъ; отъ с. Бучинъ прогоненъ учителъ; отъ с. Пуста-Рѣка битъ и интерниранъ свещеникъ Никола Георгиевъ.

Училищата въ града и селата бъха затворени още прѣди междусъюзнишката война, а огъ черквите изхвърлиха и унищожиха всички български книги и надписи. Училищната библиотека, както и архивата бидоха спасени благодарение усърдието на прѣданния старъ служител Димитър Недѣлковъ. Арестуваниятъ до сега учители Михаилъ Станоевъ, Княгиня Станоева и Флора Попъ-Христова бъха прѣзъ туй връме екстериорирани въ България. Въ с. Кривогашани сърбите бъха изгорили училищната архива, черковните книги и частните библиотеки на учителя Мирчевъ и първенеца Никола Спасевъ, бивши четникъ, както и всички учебници на дѣцата. Въ с. Св. Митрани изгорени бъха училищната и черковна архиви, а сѫщо и свидѣтелствата и учебниците на учениците. — За по-силенъ ефектъ и съ цѣль да сломятъ българския духъ, сръбските власти бъха хвърлили прѣдъ очите на арестуваниятъ въ Крушово граждани отрѣзаната глава на убития български четникъ Иванъ Котевъ, случай констатиранъ и отъ Карнеджиевата анкетна комисия. Вж. обр. № 10.

Гостиваръ. 40 души граждани и учители сѫ били арестувани. Отъ тѣхъ най-жестоко е билъ изтезаванъ свещеникъ Неофитъ поинь Владимировъ отъ с. Еловци, Гостиварско. Една вечеръ слѣдъ полунощъ той е билъ изкаранъ отъ затвора и подложенъ на такъвъ побой, че когато се върналъ пакъ между затворниците той приличалъ на мъртвецъ. Не малки изтезания е изпиталъ и егумена на Лъщочкия манастиръ Иеремоахъ Мартирий, който е билъ поставенъ подъ надзоръ впродължение на три мѣсеса, послѣ арестуванъ, на два пъти воядъ да го колятъ, само да го заставятъ да се обяви за сърбинъ. Селото Сдуниe е било бомбардирано, послѣ опожарено. Ония, които сѫ бѣгали отъ огъня, сѫ били причаквани и застрѣлевани. На нѣколко мѣста така сѫ паднали убити хора на купчини, между които и майки съ бозайничета и малолѣтни дѣца. Село Равенъ е било сѫщо бомбардирано и мнозина отъ жителите му били избити; само въ единъ кладенецъ въ селото били хвърлени 15 души. Джамията ханищата, кѫщите — всичко въ селото било разрушено и опожарено. Останалите живи отъ турцитъ слѣдъ бомбардировката били кръщавани отъ сръбския владика Викенти, който дошълъ отъ Скопие заедно съ други свещеници нарочно за покръстването на турцитъ. Отъ с. Врутокъ имало 20 д. избити. Село Рѣчани състоящие се отъ около 400 кѫщи е било цѣло унищожено, а междуетъ, събрани отъ сърбите вънъ отъ селото, сѫ били по-вечето избити отъ поставената картечница Ония селяни, които сѫ могли да избѣгатъ изъ околните села, отпослѣ сѫ били пакъ събрани и въ мѣстността „Дутлъкъ“ били убивани масово.

Въ една кореспонденция до сръбския в. „Радничке Ноине“, социалистически органъ, единъ участникъ въ жестокостите пише: „... Ужасно е. Има села отъ по 100, 150, 200

къщи, въ които не е останалъ живъ човѣкъ. Събиратъ на едно място 50 60 души и ги избиватъ единъ по единъ съ щикове” — По поводъ на сѫщите жестокости Miss Edith Durham, горѣща приятелка на южните славяни, е писала въ в Times отъ 27 ноември 1913 г., че сърбите сѫ изгорили шестъ села въ Гостиварско, 13 въ Рѣка и много жени и дѣца сѫ станали жертва. Срѣбски войници, които не сѫ желали да стрѣлятъ върху жени и дѣца, сѫ били принуждавани отъ офицеритѣ къмъ тѣзи жестокости. (Вж. „Les Serbes en Macédoine“, Dr. J. Gheorghoff, въ французското списание „La vie“ отъ 1914 год.).

Въ Радовишъ и околията сърбите прибрали отъ бѣлгарските черкви всичките книги подъ прѣдлогъ да ги замѣнятъ съ нови. Черковното пѣние на бѣлгарски се забранило абсолютно; а по липса на срѣбки псалтове, срѣбскиятѣ офицери и чиновници сѫ пѣли на срѣбски Населението трѣбвало насила да посѣщава богослужението за да слуша проповѣдите дѣржани противъ Бѣлгария. Бѣлѣжитите надписи по черквите били заличени като бѣлгарски. Монастирия „Св. св Константинъ и Елена“ въ с Конче, дѣто на патронния празникъ се е струпвало масово населението отъ цѣлата околия, биль изгоренъ; опожарена е и бѣлгарската махала въ това село заедно съ училището; опожарени сѫ въ сѫщото врѣме (още прѣзъ 1913 г.) и селата Лубница — само бѣлгарските къщи —, Скоруша заедно съ черквата, Загорци и Гарванъ. Жителите на тѣзи опожарени села забѣгнали къмъ Струмица, но при бѣгството имъ били масово избити. Сѫщите луксозни полилеи отъ градската черква били задигнати и пратени въ Срѣбия. Всичките приходи отъ черквите и училищата били веднага прибрани отъ срѣбския архиерей, а покъщнината имъ унищожена. Свещеницитѣ Евтимъ Христовъ и Гаврилъ Христовъ, стари хора, въпрѣки запрѣщението, единъ недѣленъ денъ по навикъ споменали въ черква Царь Фердинандъ вместо краль Петъръ. Още въ сѫщия моментъ тѣ сѫ били изведени отъ черквата и съсипани отъ бой. Сѫщата участъ и по сѫщата причина е сполетѣла и протестантския проповѣдникъ. Коце Налънджиевъ, комуто сѫ счупили и три прѣдни зѣба. — Вместо затворенитѣ бѣлгарски училища въ града и селата, сърбите сѫ отворили изпърво въ града едно вечерно и едно недѣлно училища, които населението е било карано насила да посѣщава. Прѣподаването на срѣбски езикъ, сказките и проповѣдите се изпълнявали отъ чиновниците. „Само србин мора живити у Србию“ е биль лозунгътъ на агитаторите. Прѣзъ 1914 въ града се отворило и основно училище и за да не остане то безъ ученици, бащите били глобявани съ по 20 динара и бой за всѣко отсѫтствие. Учителите, доведени отъ Срѣбия, посѣщавали често гражданитѣ, за да ги прѣдразположатъ. За всѣки случай обаче, тѣ сѫ били винаги въоръжени съ револверъ и кама..

Въ Радовищъ около два мъсесца слѣдъ дохаждането си сърбите бѣха убили само въ града мѣстните граждани: Евтимъ Яневъ Карамиловъ (Вж. обр. № 11), Ангелъ Томевъ, Илия Къчовъ, Велика Илиева Къчова негова съпруга, Коце Мутовъ, Георги Степановъ и Тодоръ Георгиевъ; а въ сѫщото време въ тоя градъ бѣха убити и 62 души българи бѣжанци отъ разни мѣста. Въ Радовишка околия сѫ били убити: отъ с. Долни Липовикъ 9 д., отъ с. Горни Липовикъ 4 д., отъ с. Гапавница двама отъ с. Габревци 7 д., отъ с. Негреновци трима, отъ с. Конче 12 д., отъ с. Лубница 16 д., отъ с. Подержешъ 9 д., отъ с. Смилянци 6 души Вж. подробности въ списъка за Радовишките жертви къмъ приложението на „Сръбския режимъ и революционната борба въ Македония“ отъ 1917 г.

И Гевгели въ 1913 година остана въ сръбски рѣцѣ. Тукъ сърбите тържествено сѫ подложили на унищожение чрѣзъ изгаряне на училищната библиотека, училищната и общинска архива, слѣдъ което сѫ затрили всички български надписи въ училището, черквата и на магазините. Поради жестокото прѣслѣдане на всички по-събудени българи, населението бѣ прокудено отъ града, както и селата. По-късно военната повинност разреди още по-вече българския елементъ. Струмица тогава бѣ прѣпълнена отъ българи бѣжанци отъ Гевгели и околията.

Въ Кочанско изтезавани 107 души, а убити 201 човѣкъ; убититѣ, разпрѣдѣлени по общини, падатъ се: на Зърновска община 29 д., на Винишка — 38; на Оризарска - 23; на Облешевска 12; на Бѣлска — 2; на Блатешка - 72; на Кочанска — 1; на Соколарска — 13; и на Полашка - 11. Подробно вж. въ приложения къмъ книгата „Сръбския режимъ и революционната борба въ Македония“ списъкъ на жертвите отъ околията.

Въ Неготинската на Вардаръ околия сърбите сѫ смъртно изтезавали 19 души, а 331 души убили отъ 19 селски и една градска община. Списъкъ приложенъ къмъ книгата „Сръбскиятъ режимъ и революционната борба въ Македония“ отъ 1917 г. съдѣржа имената, мѣсторождението и др. подробности за сръбските жестокости въ тая околия.

Въ Свети-Николска околия тежко бити 93 д.. умрѣли въ затвора въ гр. Кавадарци отъ изтезания Миланъ Петрушовъ, Тиме Костевъ, Божинъ Гичевъ и Иванъ Гичевъ отъ с. Нѣманици и Строиманъ Атанасовъ отъ с. Макрешъ въ Св. Николския затворъ. Убити: Серафимъ Богдановъ отъ с. Нѣманици, Лазаръ Андовъ отъ с. Судикъ, Гаврилъ Арсовъ отъ гр. Св. Никола, Шерифъ Мустафа отъ с. Амза-бегово, Гиче Ивановъ отъ с. Барбарево, Игнатъ Божиновъ отъ сѫщото село и Лазо Митевъ отъ с. Строиманци. Иванъ Георгиевъ отъ с. Ранчанци е обѣсенъ при мѣстността „Корията“. Трайчо Коцевъ

и Гюргя Трайчева, негова жена, родомъ отъ с. Сарамзалино сѫ живи закопани въ околността на селото. Дафинка Георгиева отъ Горно-Църнилище и Цука Георгиева отъ сѫщото село сѫ обезчестени.

Вж списъка за тая околия въ приложението къмъ цитираната книга за сръбския режимъ отъ 1917 г.

Въ **Криворѣчна Паланка** сърбите веднага съ доходдането си изхвърлили българския надпись надъ общинското управление, запретили да се споменава името на Царя на българите, затворили за търговците българската граница, обрали и сринали всички турски кѫщи въ града, като изпратили всички взети цѣнности въ Сърбия. На всички стоки донесени отъ България или останали отъ турско врѣме наложили контрибуция въ злато сто на сто. Задължили всички граждани и по-видни селяни да получаватъ сръбски вѣстници, а българските конфискували, обложили населението съ тежки данъци и накарали търговците да водятъ книжата си на сръбски. На Георги Ширински отъ с. Кръкля били взети отъ сръбския полицейски приставъ Стево 25 наполеона злато; заплашенъ съ смърть, Ширински забѣгналъ въ България. На 4 мѣсецъ слѣдъ идването на сръбските войски въ Крива Паланка започна се посърбяването на българите подъ терора на „Черната рѣка“, рѣководена тукъ отъ майоръ Вуловичъ. Градските свещеници (на брой 6 души), училищниятъ инспекторъ и петима души учители, съ които трѣбвало да започне посѣрбяването, били принудени да избѣгатъ въ България. На 11 апр 1913 г сърбите оскубали брадата на свещ Владимира Поповъ, който е отказалъ да се признае съ паството си за „прави србин“. Двамата бивши войводи отъ турско врѣме — Якимъ Бѣляковъ отъ с. Конопница и Трайко Павловъ отъ с. Псача били арестувани. Четниците Тодосъ Трайковъ, Йосифъ Давидковъ и Янко Ивановъ били тоже арестувани и бити и понеже не се признавали за „прави сърби“, къмъ което били принуждавани „закарали ги въ Скопския затворъ. Съ тѣхъ заедно билъ закаранъ и Кирилъ Якимовъ отъ с. Псача — и тримата обвинявани като членове на българска революционна организация.

Съмействата на всички избѣгали граждани и селяни, по-вече отъ 700 души, били събрани въ правителствения домъ и тикнати въ затворъ. Зданието на III-класното и основно българско училище е било обѣрнато на казарма, дѣто сѫ квартирували 75 души сръбски войници.

При подкачване на междусъюзнишката война по-видните граждани на брой 56 души сѫ били изпратени на заточение въ Прешово. Отъ селяните заточени сѫ били по-вече отъ 200 души.

Прѣзъ сръбския режимъ въ Паланешкия край сѫ били извѣршени слѣдните политически убийства надъ българи отъ страна на органите на сръбската власт: Стефанъ Гоговъ отъ

града, слѣдъ като му сѫ взети 300 наполеона въ злато, Дѣянъ Пешевъ, Якимъ Ивановъ и Стоянъ Митевъ отъ с. Крѣвля; Анчо Павловъ и Якимъ Трайчевъ отъ с. Муждивякъ; Апостолъ Бакалски отъ с. Петралица; Иосифъ Спасовъ отъ с. Дѣлбочица; Петре Атанасовъ отъ с. Бащево; Стефанъ Меджиръ, Мито Стояновъ, Мито Якимовъ, Станойко Стефановъ, Доде Якимовъ и Николай Спасевъ отъ с. Подържиконъ и др.

Слѣдъ настаняването на сърбите въ Малешъ първата имъ работа била да прибератъ оржието. За тази цѣль заловени били всички незабѣгнали по-видни дѣйци отъ турско врѣме и ги подложили на изтезания. Слѣдъ това турнали рѣка на черквитѣ и училищата, като унищожили всичко, което говори за българския характеръ на този край. Прѣзъ 1914 г. „Черната рѣка“ започнала съ изтрѣблението на бившите членове на революционната организация. Първи жертви били бившите войводи Павле Дудуковъ отъ Берово и Странджата отъ Ратово. Слѣдъ най-безчовѣчни изтезания и двамата били живи хвърлени въ единъ бунаръ въ Пехчево. (Вж обр. № 12). Подплашени отъ тази варварска постѣжка, всички бивши дѣйци забѣгнали въ България. Озлобени отъ това, сърбите излѣли яда си върху съмѣйствата на забѣгнали тѣ, като ги подложили на хули, прѣслѣдвания и интенириранія. Терорътъ се усилва когато срѣбските власти организирали специална терористическа чета, съ цѣль да унищожава всѣки събуденъ българинъ отъ околията, първа жертва на която станалъ Димитръ Георгиевъ. Но скоро се видѣло, че четата не е била достатъчна да се справи съ прѣдизвиканія и принуденъ къмъ самозащита българинъ отъ Малешевско, който почналъ да реагира срѣщу силата съ сила. (Вж Сражения на четите въ книгата „Срѣбскиятъ режимъ и революционната борба въ Македония“.) Тогава „Черната рѣка“ издѣйствуvala за този край и редовни срѣбски войски подъ началството на двама майори. Войската блокирали селата (мартъ 1915), събрали всичкото мѫжко население отъ 12 до 80 годишна възрастъ въ общинските управлѣния и слѣдъ двудневно дѣржане безъ хлѣбъ и вода, отдѣлени били по особенъ списъкъ всички бивши организационни рѣководители, четници и куриери, а останалите освободили. Отъ арестуванието унищожени били слѣдните:

Отъ Пехчево — Георги Кйтосевъ, Иванъ Кйтосевъ, Гаврилъ Инглизовъ и Коле Куюмджаита, Тасо Михаловъ се самоубилъ вслѣдствие непоносимите изтезания.

Отъ Берово — Нико Треновъ, Ефремъ Чипраковъ и една попадия.

Отъ Негрово — Иванъ Китановъ, Иванъ Поповъ и Иванъ Рендето.

Отъ Мачово — Арсо Желѣзаровъ, свещеникъ Ефтимъ и Атанасъ Пехливана.

Отъ Будинаци — Ефтимъ Кантуровъ.

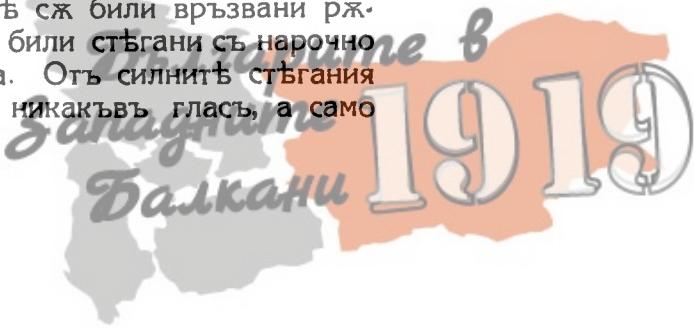
Отъ *Митрашинци* — Свещеникъ Петъръ Георгиевъ.

Отъ *Владимирово* — Михаилъ Кържовъ, Михаилъ Шумановъ, Алекси Соколовъ, Иванъ Зърлевъ и Гаериль Никовъ.

Свещеникъ Григоръ Павлевъ отъ с. Умлено, изплашенъ отъ сѫдбата на своите събрата свещъ Анастасъ Петровъ отъ с. Панчарево, Иванъ Стойковъ и Манаси Петровъ отъ с. Разловца, които били арестувани отъ капитанъ Вуко Цвѣтковичъ Костичъ и за да спасятъ живота си, трѣбвало да броятъ 1500 лв., както и отъ участъта на другите пострадали въ Малешевско, билъ принуденъ да напусне домъ и съмѣйство и да избѣга въ България. Но за това пѣкъ попадията и неговата снаха били арестувани и мъжени тѣй, че слѣдъ три дена попадията умрѣла, а снаха му се е прѣснала отъ силно стѣгане съ вижето, съ което била свързана. — Спиро Димитриевъ отъ Разловца е билъ убитъ по срѣдъ день отъ хората на срѣбъския капитанъ, сѫщия Костичъ. — Свещеникъ Атанасъ отъ с. Панчарево, взетъ отъ селото и заедно съ други селяни билъ заведенъ къмъ с. Истевникъ. Вънъ отъ това село той е билъ измушенъ съ ножове отъ срѣбъските войници и полумъртвъ заровенъ при мѣстността „Бѣлогарки ниви“ прѣзъ втората половина на мартъ 1915 г. — Нѣколко дена слѣдъ това, Георги Димовъ, бакалинъ въ с. Панчарево, се спасилъ като по чудо отъ явна смъртъ: единъ срѣбъски войникъ стрѣлялъ срѣщу него осъмъ пѣти, но не го улучилъ Слѣдъ това Г. Димовъ избѣгалъ въ България. — Все прѣзъ втората половина на мартъ 1915 год. срѣбъски войници извикватъ свещеникъ Евтимъ Димитриевъ въ с. Истевникъ, извели го вънъ отъ селото въ мѣстността Шамакъ край Брѣгалница и го убили.

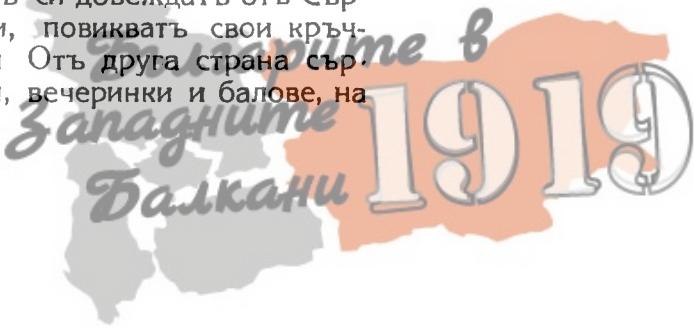
Освѣнъ тѣзи жертви, прѣбити сѫ били отъ бой Ефтимъ Ингелизовъ отъ Пехчево, Тимо Никовъ отъ Берово и Иванъ Брашнара отъ Владимираво. Послѣдните двама сѫ били отвлѣчени отъ сърбите; отъ тѣхъ Иванъ Брашнара починалъ въ Призренъ.

Слѣдъ Валандовския бунтъ (вж. *Динамитните атентати въ книгата „Срѣбъскиятъ режимъ и революционната борба въ Македония“ отъ 1917 г.*,) въ Малешъ се прибрали нѣкои отъ четите. Това дало новъ поводъ на побѣснѣлите сърби да продължатъ инквизицията и унищожението въ Малешевско. Но опистигналата срѣбъска войска се настанила на 26 мартъ два километра вънъ отъ с. Владимираво въ мѣстността „Манговица“. На другия денъ отъ пристигането си войската блокира селото и залавя всичкото мѫжко население безъ разлика на възрастъ. Три дена не сѫ допустнали нищо живо да излѣзе изъ селото. И добитъкътъ е билъ оставенъ безъ храна и вода. Започнали изтезанията. На мѫжениците сѫ били връзвани рѫцѣтъ и краката заедно, а слѣдъ това били стѣгани съ нарочно приспособени дървета като менгемета. Отъ силните стѣгания мѫжениците не сѫ могли да издаватъ никакъвъ гласъ, а само

единъ видъ подземно стенание. На мнозина отъ стѣганитѣ сѫ пукнали търбуситѣ и е текла врѣла потъ отъ главитѣ имъ. Мъчението продължило до 31 мартъ. Отъ изтезанията умрѣли сѫ: свещеникъ Иванъ Мицовъ Зърлевъ, на когото едното око изпрыснало вслѣдствие мжкитѣ; (Вж обр. № 13.) Свещеникъ Иванъ Мирчовъ, Лазаръ Бакаловъ, Наце Кръстовъ, Мите Кърланъ, Мите Кушовъ и Иванъ Чаушовъ. Часть отъ останалитѣ живи били освободени, а другитѣ закарани въ Берово, дѣто лежали още една седмица въ затворъ. Отъ послѣднитѣ задържанъ билъ Коле Ерининъ, отвлѣченъ при стстѣплението на сърбитѣ и загиналъ. При отстѣплението на сърбитѣ отъ Малешъ убитъ билъ и Атанасъ Фичоровъ. Гробоветѣ на загиналитетѣ сѫ били открити едва слѣдъ дохаждането на българскитѣ войски. — По-вече подробности съдѣржа списъка за жертвите въ Царевоселската и Пехчевска околии, приложенъ къмъ цитираната книга.

Щипъ. Веднага слѣдъ настаниването си въ тоя градъ сърбитѣ поставили постове на дѣсния брѣгъ на Брѣгалница и не допускали никакви съобщения съ лѣвия брѣгъ. Слѣдъ това бѣрже пристѣпили къмъ обезоржаване на населението Споредъ една наредба на комендантството, слѣдъ захождане на слѣнцето никой нѣмалъ право да излиза отъ кѫщи подъ страхъ на застрѣлване. Една отъ първите вечери слѣдъ тая заповѣдь градската чаршия била ограбена, слѣдъ това и опожарена. На слѣдующия денъ обискирали кѫщата на бившия градски кметъ Арсо Лазаровъ, комуто взели пари и два часовника. Веднага издига се въ града и бѣ силка. Подканятъ Лазарова да прѣдаде общинските пари, останали отъ българско врѣме, иначе ще биде обѣсенъ слѣдъ 24 часа Лазаровъ прѣставя документъ, че сумата е внесена въ Българската Народна Банка, обаче срѣбъскиятъ командантъ настоява Провидѣнието спасява Лазарова: прѣзъ нощта командантъ умира. Отпослѣ той е изплатилъ на срокове тая сума отъ 9600 лева. На издигнатата бѣ силка увисна единъ селянинъ, обвиненъ като бунтовникъ. Мите Сарафовъ бѣ застрѣлянъ, само зарадъ нѣколко случайно останали въ кѫщата му отъ по рано патрони Угнетението надъ Щипяни е причинявало неописуема болка въ душата имъ, когато сѫ били лишени и отъ своето родно училище и църква. Все пакъ малкитѣ Щипянчета, заставени на сила да посѣщаватъ срѣбъско училище позволявали сѫ си понѣкога да се подиграйтъ съ чуждия тѣмъ езикъ на свойтѣ преподаватели сърби Тѣй напримѣръ, учителътъ каже на ученика „скини (=свали) капу“, а ученикътъ почва да кѫси шапката си; или: „долази вамо“, ученикътъ започва да лази по пода. За да не остане неиспитано срѣдство за въздѣйтвие върху духа на българина отъ Щипъ, сърбитѣ си довеждатъ отъ Сърбия търговецъ на манифактурни стоки, повикватъ свои кръчмарии, гостилничари касапи, хотелджии. Отъ друга страна сърбитѣ сѫ турили въ ходъ и увеселения, вечеринки и балове, на

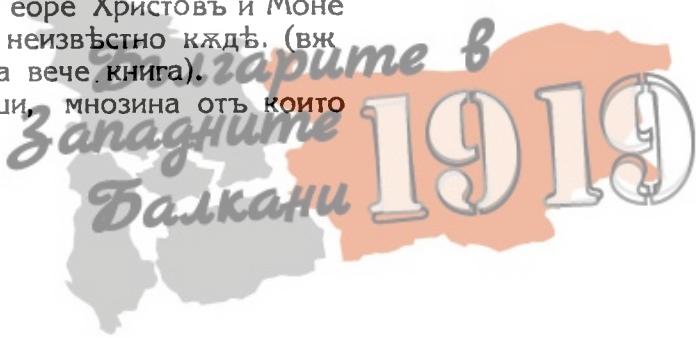
които е било канено гражданството. Но разочаровани отъ безуспѣшността на всички опити, съ цѣль да подвиятъ каления въ борби духъ на Щипския българинъ, сърбите махватъ ржка и се отдаватъ на своето ожесточение. Сръбскиятъ агентъ Бабунски, на чело на редовна войска и жандармерия, става проводникъ и носигель на сръбския тероръ въ цѣло Щипско Така:

Въ с. *Горни Балванъ* нѣкой си сръбски капитанъ Димко билъ до смърть Коце Стояновъ и Ефремъ Арсовъ. Бабунски съ около 50 д. квартирувалъ често въ селото, дѣто яли, пили и безчинствуали Овчарчето Петъръ Яневъ е станало жертва на тѣхните животински чувства. Тасе Наковъ изпратенъ отъ Бабунски до Св.-Николското общинско управление, по пътя билъ безслѣдно погубенъ. Христо Постоловъ Везенковъ, нѣколко пъти арестуванъ и изтезаванъ, най-послѣ погубенъ безслѣдно отъ Бабунски Постолъ Мановъ, Петрушъ Мицовъ, Салтиръ Мановъ, Тимо Андовъ, Дане Трайчевъ, Девко Постоловъ, Серафимъ Андовъ, Иванъ Арсовъ, и Ильо Ефремовъ — всички задигнати; на послѣдния намѣренъ е трупа на баира до селото. Прѣзъ 1914 г. нѣкой си Джаджо на чело на 20 души сърби дошълъ въ селото, изкарали всрѣдъ село всичкото население и прѣдъ очите на всички бити сѫ най-жестоко: Коце Везенковъ, Иорде Мановъ, Петре Мицовъ, Тимо Андовъ и Зифиръ Стояновъ Женитѣ и дѣцата избѣгали да не гледатъ мжките на своите, но палачите съ бой ги заставили да бѣдатъ зрители на ужасната гледка. — Въ с. *Долно Трогерци* прѣзъ 1913 г. бити сѫ за оржие Серафимъ Костадиновъ, Герасимъ Кузевъ, Лазо Никовъ, Сандо Арсовъ, Гиго Ефремовъ, Арсо Малечковъ и Мите Тошевъ; послѣдниятъ е починалъ отъ побоя. — Въ с. *Сърчиево* убити прѣзъ 1913 г. Салтиръ Митревъ и Стоянъ Димовъ слѣдъ като сѫ дигнати отъ кѫщи нощно врѣме и слѣдъ двѣ седмици намѣренъ трупътъ на първия вънъ отъ селото, а на втория — около с. Варсаково. Сѫщата участъ сѫ имали и Моне Тасевъ, Миле Яневъ, Петрушъ Саздовъ Годосъ Домазетовъ и Миле Домазетовъ.

Въ с. *Гаринци* Бабунски е билъ до смърть Яне Димитровъ защото синоветъ му избѣгали въ България

Въ с. *Люботинъ* сръбски войници търсятъ селянина Гйоро Арсовъ; разярени че не го намѣрили, опожаряватъ кѫщата му, както и ония на роднините му и на нѣкои други селяни всичко 17 кѫщи, нѣколко плѣвни и училищното помѣщение. Освѣнъ това отдѣлили измежду всички селяни 15 души — 13 мжже и 2 жени, а именно: Георче, Тоде и Христо Иванови, братя; Камче Пецовъ, Пане Стефановъ, Гина Стефанова, негова майка; Моне Доневъ Стоянъ Атанасовъ, Мите Николовъ, Ленка Николова, негова съпругв; Василко Анчовъ, Dame Василковъ, неговъ синъ; Коце Велковъ, Георе Христовъ и Моне Коцевъ. Всички извързани и закарани неизвестно кѫде. (вж „Сръбското отстѫпление“ въ цитираната вече книга).

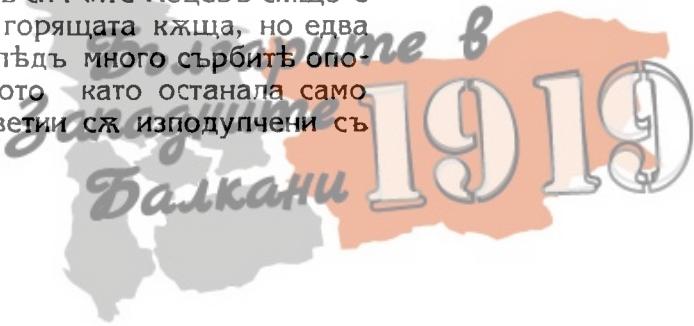
Въ с. *Богословецъ* бити сѫ 40 души, мнозина отъ които

осакатели и месата имъ изпаднали. Вследствие побоя умрели Пано Трайчовъ и Коце Георгиевъ, а Доне Лазовъ и Спиро Христовъ нѣколко пѫти сѫ затваряни и жестоко мъчени. — Въ с. *Лъсковица* сърбитѣ опожаряватъ 80 български кѫщи Въ пламъците хвърлили Ката Коцева, която изгорѣла двѣ моми — Петра Стоянова и Тана Коцева — били обезчестени. Избити сѫ Георги Георевъ и синъ му Коле Георгиевъ, 16 го, дишень; Христо Димчевъ. Петре Ильовъ Петре Атанасовъ, братъ му Тодоръ Атанасовъ, Георги Яневъ, Петре Спасовъ, Коце Спасовъ, неговъ братъ на 16 години; Петре Пауновъ. 16 годишенъ, Василъ Мицовъ, Яне Богатинъ Димовъ, Камче Стояновъ, Диме Костовъ, Миле Столевъ, Диме Коцевъ, Митре Йовевъ, Петре Стояновъ, Томе Яневъ, Мите Ильовъ, Траянъ Лазовъ, Петре Тодевъ, Иванъ Николовъ, Гължъ Коцевъ, братъ му Саздо Коцевъ, Дѣдо Димо, внукъ му Коце Яневъ, Доне Димовъ, 16 годишенъ, Христо Въсиковъ, Доне Здравевъ, Иванъ Яневъ, Иванъ Дончевъ, Постолъ Дончевъ, Спасо Яневъ, Доне Славевъ, синъ му Христо Доневъ, 16 годишенъ, Мите Доневъ, Димо Костевъ. Пано Арсовъ, Камче Шапковъ, Стойче Пауновъ, Петре Салункинъ, Пано Ташкинъ, Стефко Анастасовъ, Кръсто Колевъ. Изклани въ сѫщото село отъ Бабунски сѫ Коце Яневъ, Евтимъ Ивановъ, Миладинъ Мановъ, Гиго Василевъ, 20 годишенъ. Тоде Яневъ и Петра Арсова. — Въ с. *Пиперово* ограбени много кѫщи и изгорени двѣ, а по-голѣмата част отъ дребния и едъръ добитъкъ била задигната още прѣзъ 1913 г. Прѣзъ 1914 г Бабунски изклалъ Христо Йовевъ, Тасо Лазаровъ, Богатинъ Георевъ, Коце Йовевъ, Петре Димевъ, Стоянъ Андовъ и Петрушъ Ильовъ отъ сѫщото село. — Отъ с. *Селце* избити прѣзъ 1914 Траянъ Пановъ и Моне Зафировъ; а всичкиятъ добитъкъ отъ селото задигнатъ, понеже голѣма част отъ младежитѣ избѣгали въ България. — Село *Калопетровци* е било подложено на ужасенъ тероръ отъ четата на Бабунски, вслѣдствие на което всички мѫже забѣгнали въ България. — Село *Карбинци* е било тероризирано и оплѣнено още на 1913 А прѣзъ 1914 четата на Бабунски и срѣбска жандармерия извикватъ една вечеръ отъ кѫщи и извѣрзватъ Коце Петревъ, Мите Наковъ и Стоянъ Кицовъ отъ сѫщото село, свещеникъ Панче Парнаджиевъ и Анастасъ Маноловъ отъ Щипъ; всички петима сѫ бити, мушкани съ ножове и звѣрски убити. Груповетъ имъ сѫ намѣрени едва слѣдъ една година при дохаждането на българските войски заровени въ мѣстността „Подъ чифлика“ въ една ливада въ селската мера Сѫщиятъ Бабунски е билъ и безмилостно изтезавалъ женитѣ Маца Йордева и Цика Ефремова, а завлекълъ 18 годишния младежъ Доне Ефремовъ — Въ с. *Крупище* бити до смърть прѣзъ 1914 г. Мише Арсовъ, Йованъ Магдинъ и Коце Трайковъ, два мѣсеца държани въ св. Николския затворъ, отдѣто първиятъ избѣгалъ въ България, поради което пѣкъ жена му Маца била бита до смърть.

Бити и арестувани въ същия затворъ още Мирчо Паневъ, Коце Трайчевъ, Стоянъ Миовъ, Сотиръ Тасевъ, Ильо Илиевъ, които били тукъ безмилостно изтезавани, а послѣдниятъ отъ тяхъ е умрълъ отъ изтезания. Наумъ Димитровъ тоже умрълъ отъ бой, а другите лежали въ затвора по три мѣсеца. Въ с. *Криводол* прѣзъ 1913 г. срѣбъски жандари извикватъ нощно врѣме селяните Моне Филиповъ, Гьошо Христовъ, Гаврилъ Саздовъ, Гьошо Яневъ и Петре Ефремовъ, които и не се врѣщатъ вече у дома: слѣдъ нѣколко мѣсеца труповете имъ сѫ намѣренi въ мерата на с. Бѣрнаково. Прѣзъ 1914 г. жандармерия и четата на Бабунски подложили на бой всички мжже и жени отъ Криводолъ, изнасилили Сава Петрова и отвлѣкли Лазо Петрушевъ. — Отъ с. *Долни Балванъ* избѣгали за Бѣлгария всички младежи, за да се отврвятъ отъ неизбѣженъ тероръ. Вслѣдствие на това сърбите конфискували покъщнината имъ, добитъка и всичкото жито. — Отъ с. *Шопуръ* сърбите завлекли прѣзъ 1913 г. Христо Митревъ, Траянъ Лазаровъ и Стойче Ивановъ, които изчезнали безслѣдно. — Отъ с. *Ново-село* задигнатъ същата 1913 г. селянина Симеонъ Маноловъ, намѣренъ отпослѣ закланъ въ „Дамянско поле“. — Отъ с. *Брѣстъ* Бабунски завлѣкълъ прѣзъ 1914 г. Данаилъ Карамфиловъ, който слѣдъ звѣрски мжчения е билъ закланъ, а трупътъ му намѣренъ въ монастирската черква при с. Гарванъ; въ същиятъ гробъ билъ намѣренъ закланъ съ слѣди отъ звѣрски мжчения и селянина Стоянъ Гължбовъ. — Отъ с. *Тонатарци* избѣгали въ Бѣлгария почти всички селяни, за да не изпитатъ срѣбъския тероръ; по тая причина немилостиво сѫ бити всички жени и роднини на избѣгалите. — Село *Патрикъ* е разорено отъ сърбите прѣзъ 1913 г., които заграбили 3500 глави дребенъ добитъкъ и 200 глави пашитни говеда, събрали по-видните хора отъ селото и немилостиво ги измъчвали, а въ кжшата на Доне Домазетовъ изклали 16 души, нѣкои отъ които недоклани и слѣдъ това подпалватъ кжшата, както и нѣколко околни кжщи и вжтрѣ изгарятъ Пане Постоловъ Тоде Постоловъ, братя, Ефремъ Митревъ и синовете му Георги и Митре Ефремови, Симе Постоловъ, Филе иовчевъ, Коце Паневъ Мане Гелевъ, Иорде Маневъ, Христо Яневъ, Гуга Камева Ильо Стояновъ, братъ му Коце Стояновъ, Мите Коцевъ и Стоянъ Милевъ. Спасилиятъ се отъ срѣдъ пламъците Филипъ Митревъ разправя, че всички горѣупоменати клани-недоклани били натрупани въ кжшата около която сърбите поставили часовий, подпалватъ кжшата и когато пламъците обхващатъ и съсѣдните кжщи, часовоятъ, застрашенъ да бжде и той обхванатъ отъ пламъците, бѣгалъ. Въ туй врѣме раненъ въ лѣвата си ржка, рамото и лѣвия кракъ, Филипъ съ мжка успѣлъ да се спаси отъ изгаряне. Вж. обр. № 14. Тежко ранения въ гърдите си Мите Коцевъ сѫщо е можалъ да излѣзе отъ пламъците на горящата кжща, но едва стигналъ въ двора и издѣхналъ. Не слѣдъ много сърбите опожаряватъ и останалите кжщи отъ селото като останала само черквата, въ която обаче всички светии сѫ изподупчени съ

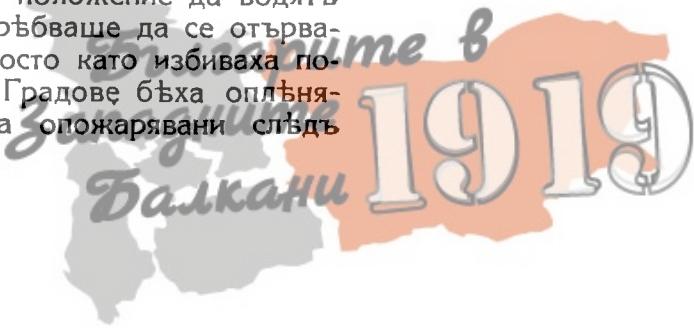

ножъ. Останалият живи селяни се пръснали по разни посоки. — Въ с. Уланци сърбите почнали съ арести и тероръ върху цѣлото население. Камче Поповъ революционеръ отъ турско време, е билъ и затварянъ нѣколко пѫти: спасилъ се като далъ 30 лири подкупъ Прѣзъ 1914 г., неуспѣли да разбиятъ четата на Владимиръ Сланковъ, сърбите нанесли побой на по-виднитъ селяни. Убили и хвърлили въ Вардара Ильо Трайчевъ, кметъ въ селото; овчаритъ Даме Димовъ и Коле Петковъ, убити въ селото били прѣнесени прѣзъ рѣката и заровени около гарата Градско. На сѫщото това място сѫ били заровени труповетъ на мнозина българи. Петре Лазовъ, 60 годишъ старецъ, билъ до смърть, занесенъ биль въ кѫщи на носилка, и слѣдъ два дни издъхналъ. Бити до смърть сѫ и Бощко Петровъ, Коце Кузмановъ, Димо Давчевъ, Трайко Миновъ, Илия Лазовъ, Каменъ Гьошовъ и Паунко Йордевъ. — Отъ с. Чардаклия бити сѫ отъ Бабунски Киро Рибарски и Манаско Рибарски, първиятъ отъ които е донесенъ на кола въ града на лечение и едва се е спасилъ отъ смърть. Вслѣдствие този тероръ по-вечето Чардаклийци избѣгали въ България. Извикани нощно време отъ кѫщи и безслѣдно погубени отъ Бабунски сѫ Иванъ Милевъ, Христо Петревъ и Орде Тиквешански. Убитъ е сѫщо и Мите Наковски, чийто трупъ е намѣренъ въ мястността „Маслинка“, чардаклийска мера. Ето и жени бити до смърть: Вида Смилева Яна Наунова и Гена Иovanova.

Такава е картина, която прѣставлявала Македония подъ срѣбския режимъ.

Прибавете при това и повикването на цѣлото мжжко население да служи въ редоветъ на срѣбската армия. И като се има прѣдъ видъ нежеланието на това население да се отзове на поканата и ужаса му да се яви подъ диплитъ на инородни знамена, а като послѣдица отъ това му съпротивление и въ силата на срѣбските военни наредби — обезлюдирането на цѣли градове и особено на селата, опустошението Македония, — картина ще се доближи до суровата и печална дѣйствителностъ Гроздотата на тая картина се допълва съ жестокоститъ, извършени отъ сърбите при тѣхното отстѣпление отъ тая измъчена и чужда тѣмъ страна. А тия жестокости сѫ неописуеми и безбройни и ние ще се спремъ пакъ само върху положително установенитъ.

Знае се, че въ послѣденъ моментъ до срѣбското отстѣпление срѣбските власти имаха грижата да прибератъ въ затворите колкото можеха по-вече българи отъ градове и села. Сега при отстѣплението тѣ не бѣха въ положение да водятъ съ себе си такъвъ голѣмъ товаръ, та трѣбваше да се отърватъ отъ него; а това се постигаше просто като избиваха по-голѣмата част отъ тѣзи затворници. Градове бѣха оплѣнявани, селата оплѣнявани и слѣдъ това опожарявани слѣдъ

задигване на добитъка ; стопанствата опустошавани, съмейства обезчествявани. . . Но нека говорятъ сами фактите!

При отстъплението си отъ **Скопие** сърбите съ завлѣкли между мнозината неизвѣстни още и гражданинъ Недѣлко Стойковъ, Иванъ Зафировъ и Санде Хаджи Митковъ. Но недалече отъ града тѣ съ били убити и заровени, а при дохаждането на българските войски труповете имъ съ били намѣрени. Убити съ сѫщо така и всички български милиционери и четници отъ с. Пасача и други села отъ Кумановско, заловени слѣдъ сраженията на Куманавската чета съ срѣбската войска при мѣстността „Бислимъ“ въ края на м. августъ 1915. г. Вж. обр № 15.

Въ Скопския затворъ съ се намѣрили по това врѣме и десетки затворници отъ Велесъ, които заедно съ други голѣми групи затворници, между които и жени съ дѣца, сърбите за карали чакъ до гр. Рѣсенъ при нечувани мжки, лишения и изтезания. Въ тоя градъ заварва свободата тѣзи нещастници голи, боси гладни и изнемощѣли. Само братското състрадание и помощь на Рѣсенчани турнали край на тѣхната мизерия. Друга част отъ Скопските затворници, по-вече отъ 200 души българи и нѣкои турци, оковани въ вериги, придружили сърбите къмъ Феризово и Качаникъ. На малки групи тѣ били избивани по пѫтя. Труповете на избитите около града съ били фотографирани отъ влѣзлите тукъ български войски и послѣ потребани въ присѫтствието на българските власти. Свидѣтели на срѣбските злодѣйства били рускиятъ консулъ въ тоя градъ, както и чуждите санитарни мисии, останали въ Скопие слѣдъ оправдането му отъ сърбите.

Въ врѣме на отстъплението отъ **Гостиварско** сърбите обстрѣлаха непрѣкѣннато съ ордия всички околни села впродължение на нѣколко дена и въ резултатъ: отъ с. Добри долъ 50 кжщи съ изгорѣли и 10 души селяни убити; отъ с. *Врабчица* изгорена една кжща и два дюкяна, задигнатъ и едрия добитъкъ; с. *Чеграни* нѣколкоократно обстрѣлано и разрушено, 20 д. убити; отъ с. *Чайле* 7 д. убити и хвърлени въ Вардаръ; с. *Калища* цѣлото опожарено (около сто кжщи) и мнозина избити.

Въ **Тетовско**, с. *Пирогъ* — 8 д. убити, но селото се е спасило срѣщу 300 лири турски откупъ; въ с. *Неготинъ* изгорени 30 кжщи и убити 12 д.; отъ с. *Лърци* дигнати селяните (около 80 д. мжже) и убити между Групчинъ и с. Желино, въ мѣстността Здравевъ Зobelъ; въ с. *Градецъ* 50 кжщи съ опожарени и 150 души избити.

Въ **Кичево** около една седмица прѣди отстъплението си сърбите съ избили прѣзъ една нощъ 18 души затворници българи. Убийството е било извѣршено близко до града и въ присѫтствието на свещеникъ Иванъ Попъ Крѣстевъ, който трѣбвало да ги погребе въ единъ трапъ. Отъ с. Иванчища сърбите съ убили, прѣди да напуснатъ това село, именуемия

Арсо Христовъ, а жена му е била изнасилена и, вързана за прозореца, жива изгоряла заедно съ подпалената къща.

Отъ **Битоля** малко връме прѣди отстѣплението си сърбите сѫ изпратили 165 души затворници българи къмъ Охридъ. По пътя при с. Братинъ-доль двама отъ затворниците — синове на свещеникъ Василь отъ с. Кукулечани, — били убити отъ стражата, която ги конвоирала. На шосето при прохода „Буково“, западно отъ изгореното и унищожено отъ сърбите едноименно село (Буково), билъ убитъ другъ отъ Битолските затворници, родомъ отъ Прилепъ, на име Димко. По-нататъкъ, при с. Опейнца, били убити още 10 души затворници отъ Мориховския села, на трима отъ които се знаятъ имената: Цвѣтко, Христо и Павле Още по-нататъкъ при с. Косель убити сѫ двама затворници отъ с. Книжо-поле. Прѣди пристигането на останалите живи затворници въ Охридъ, сърбите сѫ отложчили трима родомъ отъ Велесъ, сѫдбата на които не е известна. Отъ Охридския затворъ отдѣлили още 16 души старци и жени, които били изпратени къмъ Струга - Дебъръ. Други 35 души отъ затворниците, между които и четникътъ Стоянъ Илиевъ отъ Рѣсенската чета (отдѣлението на Тале Андоновъ), въ деня на отстѣплението на сърбите отъ Охридъ били изпратени въ Поградецъ. Какво се е случило съ останалите затворници, не се знае точно. Но и до сега въ Охридъ се знае, че при отстѣплението си отъ тоя градъ сърбите сѫ хвърлили трима нещастника въ бунара при старата черква „св. Климентъ“ въ махалата „Имаретъ“. Когато първите разѣзи отъ българската кавалерия сѫ били вече въ Охридското поле, до самия градъ, срѣбъски войници още сѫ били заети съ разбиване на дюкяните и магазините въ Охридската чаршия и съ оплячкосването имъ. Послѣдна жертва отъ тоя градъ на срѣбъската алчност за българска кръвъ е станалъ гражданинътъ Василь Дуковъ, който е билъ изведенъ отъ срѣбъски войници до градината на Абдула-ага и слѣдъ като му били взети всичките пари, тамъ е билъ закланъ.

Между Битолските затворници, които заедно съ отстѣпващите сърби сѫ извѣршили одисеята Битоля - Рѣсенъ - Охридъ - Струга - Дебъръ, сѫ били и отвлѣчените селяни отъ с. **Цапари**, а именно: Христо К. Вельовъ, Петре Мукевъ, Спиро Христовъ, Петре Симеоновъ, Христо Михайловъ, Апостолъ Трайковъ, Илия Стойчевъ и Лазо К. Траяновъ, които, изнемощели и отпаднали, сполучили слѣдъ всички прѣмеждия да се върнатъ по домовете си. При отстѣплението отъ Битоля срѣбска жандармерия се е отбила и въ Цапари и потърсила селските свѣщеници и селянина Насе Димовъ, но като не намѣрила тѣхъ, задоволила се съ ограбване и побой надъ домашните имъ.

Кратово малко останало да се обрне на развалини отъ ордията, които сърбите при отстѣплението си отправили отъ височината „Черни връхъ“ къмъ града. Но едва въ бомбарди-

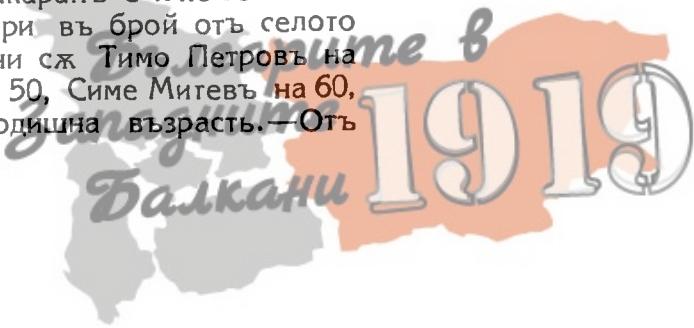

ровката започнала и мѣстната революционна чета заедно съ милицията се отправили къмъ въпросната височина, ударили сърбите и ги проплъдили отъ тамъ, та спасили града.

Въ **Кочанска околия** освѣнъ убититѣ въ разни врѣмена отъ сърбите 201 човѣка, отвлѣчени сѫ били при отстѣплението като арестанти, за ангария, или като войници 122 души. Опожарени кжци въ околията 261, 6 дюкяни, 2 магазина и 2 хотела, а ограбени 4 дюкяна, 1 ханъ, почти всички едъръ и дребенъ добитъкъ и маса покъщнина.

Въ гр. **Свети Никола** сърбите сѫ разбили дюкянитѣ въ цѣлата чаршия и ги ограбили, както и много частни кжци. Жената на Наце Арсовъ е била въ послѣдния моментъ поставена на тѣсно отъ сърбите, които сѫ ѝ искали пари. Заплашена съ смърть, тя едва се е отървала, слѣдъ като е била принудена да намѣри такива отъ другадѣ. Наце Богевъ е билъ потърсенъ отъ сърбите въ момента на отстѣплението, но той успѣлъ да се укрие отъ тѣхъ. Тогава зарадъ него сърбите немилоставо били дѣщеря му Стана. На отстѣпване подкарани сѫ били съ войските 150 души граждани къмъ Велесъ, но благодарение на тѣмната ноќь, повечето отъ тѣхъ успѣли да избѣгатъ и се изпокриятъ изъ пѫтя; само Гаврилъ Арсовъ, 55 годишенъ, е билъ закланъ; а йове Димитриевъ, Петре Стефановъ, Стойче Илиевъ, Иванъ Яневъ, Христо Капетановъ, Борисъ Траяновъ и Янко Арсовъ сѫ били отвлѣчени отъ сърбите. И въ послѣдния моментъ сърбите сѫ подпалили три кжци и три дюкяни въ града — Отъ селата въ **Свети-Николска околия** сърбите отвлекли 30 души селяни, които минали прѣзъ града. Освѣнъ това задигнали сѫ голѣмо количество едъръ и дребенъ добитъкъ, както и цѣли хамбари жито. Само отъ село Нѣманици били закарани 50 коня, 100 вола и 150,000 оки жито.

Малко врѣме прѣди отстѣплението отъ **Щипска околия**, въ с. *Горни Балванъ* е билъ пратенъ да квартирува единъ срѣбски капитанъ съ 50 души войника. Тѣ сѫ изнасилили Яна Петрова на 35 години, Вана Ладева на сѫщата възрастъ, Севда Тасева на 50 години, Гюргя Ильова на 40 години. Васа Иванова на 25 години, Ванга Митева на 30 години и Петра Ладева на 25 години. А при самото отстѣпление жителътъ Коце Везенковъ отъ сѫщото село е грозно изтезаванъ и мушканъ отъ войници съ ножъ въ грѣклана, за да си каже паритѣ. Отъ с. *Долно Трогерци*, сѫщата околия, отвлѣчени сѫ при отстѣплението Яне Шаклевъ, 70 годишенъ старецъ, Яне Стойчевъ, на сѫщата възрастъ, Санде Кузинъ и Саздо Иванчовъ по на 55 години и Лазо Янковъ и Иорданъ Иванчевъ по на 35 години, като заедно съ отвлѣчените закаранъ е и по-голѣмата часть отъ едрия добитъкъ, а взети пари въ брой отъ селото 3600 лв. — Отъ с. *Сърчиево* отвлѣчени сѫ Тимо Петровъ на 45 годишна възрастъ, Тоде Паневъ на 50, Симе Митевъ на 60, Коле Тасевъ и Митко Доневъ на 25 годишна възрастъ. — Отъ

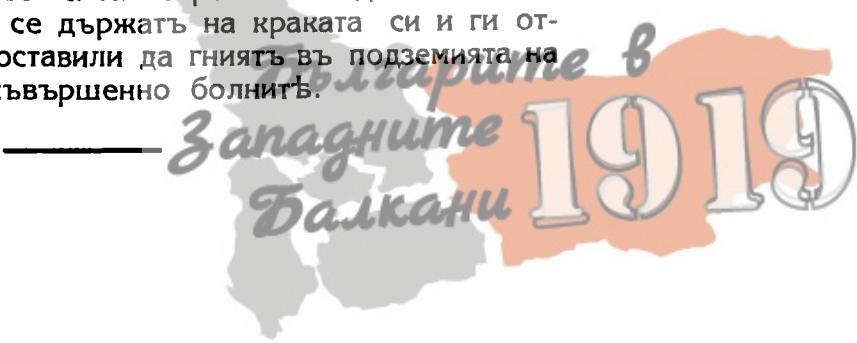
с. Таринци, същата околия, отвлѣчени сѫ Тасе Стоиловъ на 45 години, Трайко Ильовъ на 50 години и Петъръ Мановъ, който се е спасилъ съ бѣгство — Отъ отвлѣченитѣ прѣзъ 1913. година 15 души отъ *с. Люботенъ*, слѣдъ отстѣплението на сърбите на 1915. г. намѣрени били отъ Мито Пѣдарина труповетѣ на 8 души около Ново-селската мера, а труповетѣ на другитѣ 7 души намѣрилъ Дѣдо Киро и синъ му Лазо отъ *с. Доляни* въ мерата на това село. Освѣнъ това тукъ били немилостиво бити отъ сърбите, съ цѣль да изнудятъ паритѣ имъ, всички мѫже и жени отъ селото Селския писарь (родомъ отъ Сърбия) съ трима жандари извикалъ въ общинското управление селянитѣ, които били заставени да внесатъ 1500 л и 250 лири турски. А Зоя Манева съ дъщеря си Руса били бѣсени на гредата въ кѫщи и мушкани съ щикъ, задѣто мѫжътъ на първата е избѣгалъ. И при отстѣплението селото е било подпалено отъ сърбите. (Вж. обр. № 16). Въ *с. Сарамзалино* изклани сѫ всрѣдъ самото село Димко Спировъ, Симо Стоянчевъ, Сане Пановъ и Мишко Колевъ отъ *с. Богословецъ*. А завлѣчени къмъ Велесь и послѣ заклани и хвърлени въ Вардара: Ване Димевъ, Коле Димевъ и Траянъ Димевъ — и тримата братя отъ сѫщото село. Отвлѣчени отъ сѫщото село още Гьошо Трайковъ и братовия му синъ Санде. — Отъ *с. Крупище*, същата околия, отвлѣчени сѫ при срѣското отстѣпление Санде Коцевъ, Коце Доневъ и Величко Зафировъ и задигнатъ по-вечето отъ едрия и дребенъ добитъкъ отъ селото. — Отъ *с. Шопуръ* сърбите задигнали при отстѣплението си всички едъръ добитъкъ. Отъ *с. Брѣстъ* отвлѣченъ е при отстѣплението Иванъ Тодевъ, а отъ *с. Тонатарци* — Данайль Стояновъ Свещеникъ Наумъ отъ *с. Мечкуевци* е билъ диренъ въ кѫщи отъ сърбите. Като не сѫ го намѣрили, подложени били на грозни изтезания домашнитѣ му и най-подиръ била изгорена кѫщата му, въ пламъците на която били хвърлени и живи изгорѣли четирима души отъ селото (Вж. обр. № 17) — Село *Питрикъ* е било подпалено отъ сърбите прѣди отстѣплението (Вж. обр. № 18). Една частъ отъ *с. Лъсковица* сѫщо е била изгорена (Вж. обр. № 19).

Отъ гр. **Радовищъ** убити били при отстѣплението на сърбите: Наджи ефенди на 15 октомври 1915 година въ гр. Кочани; Илия Зафировъ 60 годишенъ първенецъ и дѣецъ по църковния въпросъ, убитъ на 6 ноември 1915 г. по пѣтя за гр. Приренъ; Мите Михайловъ — на 7 ноември по пѣтя за гр. Приренъ; Григоръ Стояновъ — на 14 ноември по пѣтя за гр. Шкодра; Ташо Андоновъ — на 17 ноември по пѣтя за гр. Шкодра; Илия Карабашевъ — на 17 ноември по пѣтя за гр. Шкодра; Василь Тазировъ — на 18 ноември по пѣтя за Шкодра; Бошнакъ Ахмедъ ага — на 18 ноември по пѣтя за Шкодра; Стоянъ Мицевъ — на 19 ноември по пѣтя за Шкодра; свещеникъ Георги Икономовъ — убитъ на 21 ноември, вече въ гр.

Шкодра. Въ същия ден и въ същия градъ съ убити и Мехмедъ Расимовъ Анифъ Ходжа и Наке Тошовъ. На 6 ноември и по пътя за гр. Призренъ е убитъ Коце Зафировъ; на 10 същия месецъ е убитъ въ гр. Призренъ Иванъ Тарабуловъ въ същия ден и въ същия градъ съ убити и Туша Ташковъ и Иванъ Христовъ. Иосе Наковъ е убитъ въ гр. Дебъръ, Илия Бачковъ умрълъ въ гр. Охридъ, Георги Пеевъ умрълъ въ Санъ-Джовани. Отъ същия гр. Радовишъ избъгали слъдъ като съ били отвлечени отъ сърбите: Туша Христовъ, Григоръ Лозналиевъ, Георги Христовъ. Туша Кочкаровъ и Хафъзъ Исмаилъ — всички отъ Призренския затворъ; Георги Лозналиевъ, Туша Теохаровъ, Дончо Андевъ, Тодоръ Цвѣтковъ, Георги Андрѣевъ, Траянъ Бойковъ, Христо Витановъ Туша Григоровъ и Григоръ Михайлова — отъ Шкодренския затворъ; Никола Зафировъ, Абдураманъ Кадриовъ, Василь Джарта, Туша Шапковъ, Сали-бей и Василь Брендовъ избъгали отъ Албания. (Вж. обр. № 20.) Безслъдно изчезнали по пътя за Албания Костаки попъ Гавrilovъ, Илия Тренчовъ и Коце Пеевъ отъ същия гр. Радовишъ. Тези жертви на сръбския тероръ съчасть отъ арестуваните на 3 мартъ 1915 г. и изтезавани граждани, съ цѣль да кажели какво се готовѣло противъ сръбската държава. Най-точни подробности и указания за сръбските жестокости при отстѫплението въ тая, както и въ други околии се намиратъ въ приложението къмъ цитираната и до сега книга „Сръбскиятъ режимъ и революционната борба въ Македония“, 1917 г.

Призренъ. Каква гробница представлява тоя градъ личи и отъ единъ рапортъ на началника на 3-а Балканска дивизия подъ № 1609. отъ 31. XII. 1915. г. Българските войски намѣрили въ влажните подземия на „калето“ въ тия градъ 70 души българи, които представлявали плачевна гледка. Всички били изтощени отъ гладъ, осакатѣли отъ мъчения и болни отъ измръзване на ржцѣтъ и краката. Между мъчениците лежали и разлагашите се трупове на четирма българи; върху мъртвешките имъ лица съ били отпечатани слѣдите на мъжителни конвулсии, които свидѣтелствували за прѣждеврѣменната имъ мъчническа смъртъ. Тѣ били погребани отъ свещеника на 29. Ямболски полкъ. Между тѣхъ се е борилъ съ смъртъта и единъ турчинъ. Прѣди да издъхне, той успѣлъ да каже, че въ затвора имало около 800 души, почти всички българи, между които и дѣца по на 12—16 годишна възрастъ. Тѣ съ били разкарвани ту въ Гиляни, ту въ Скопие, ту въ Прищина. На 5. ноември 1915. г. пристигнали въ Призренъ, дѣто и били затворени въ „Калето“. На 16 с. м. сърбите извадили изъ затвора всички способни да се държатъ на краката си и ги отправили за Дяково, като оставили да гниятъ въ подземията на Призренското кале само съвършенно болни.

Обр. № 1. — Архимандритъ Методий Димовъ отъ гр. Воденъ, ректоръ на свещенническото училище въ гр. Скопие, жестоко битъ отъ сърбите въ гр. Скопие. — Вижъ стр. 6.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр № 2. — Малката Васка Зойчева отъ Скопие, получила пълници отъ сръбския пръстолонаследникъ принцъ Александър за дъто се е казала българка. — Вижъ стр. 6.

Борбите в
Западните 1919
Балкани

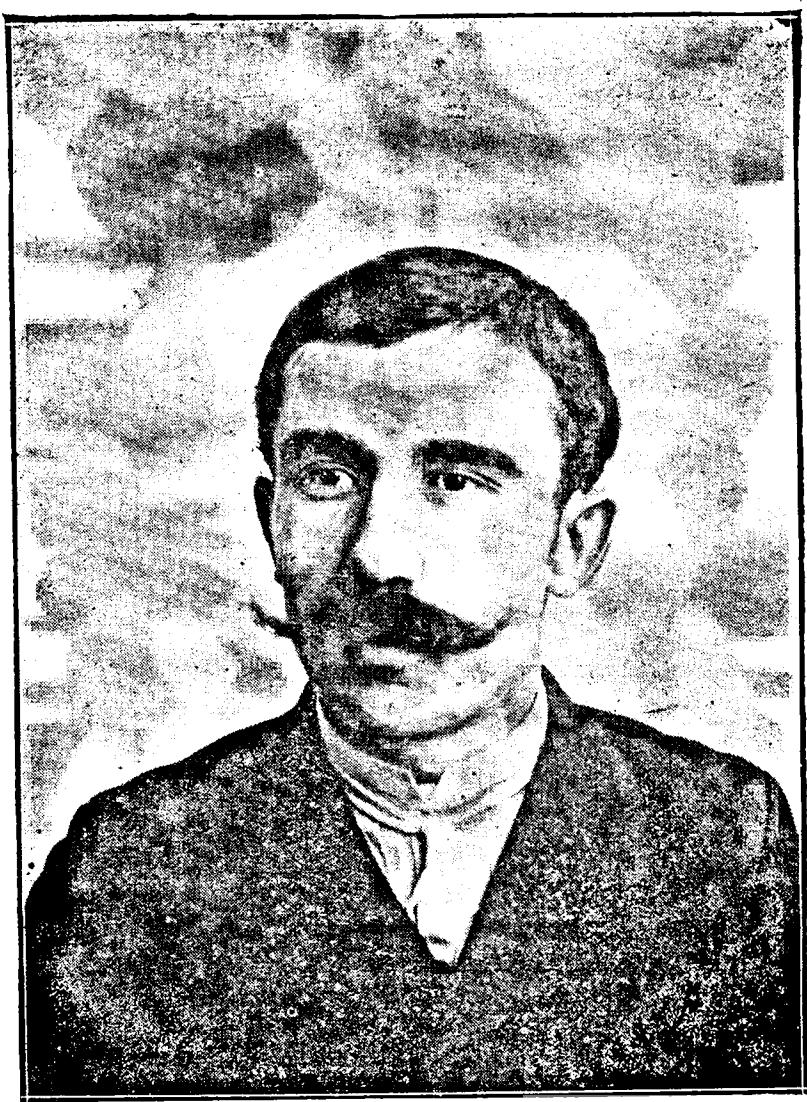

Обр. № 3. — Иеромонахъ Софроний, егumenъ на Кичевския манастиръ „Прѣчиста“, застрѣлянъ отъ сърбитѣ, а едноврѣменно съ него нераздѣлимиятъ въ живота и смъртъта неговъ другарь свещеникъ Георги Попъ Ангеловъ отъ с. Слатино, Охридско, биль разпнатъ отъ сърбитѣ като Иисуса Христа. — Вижъ стр 9—10.

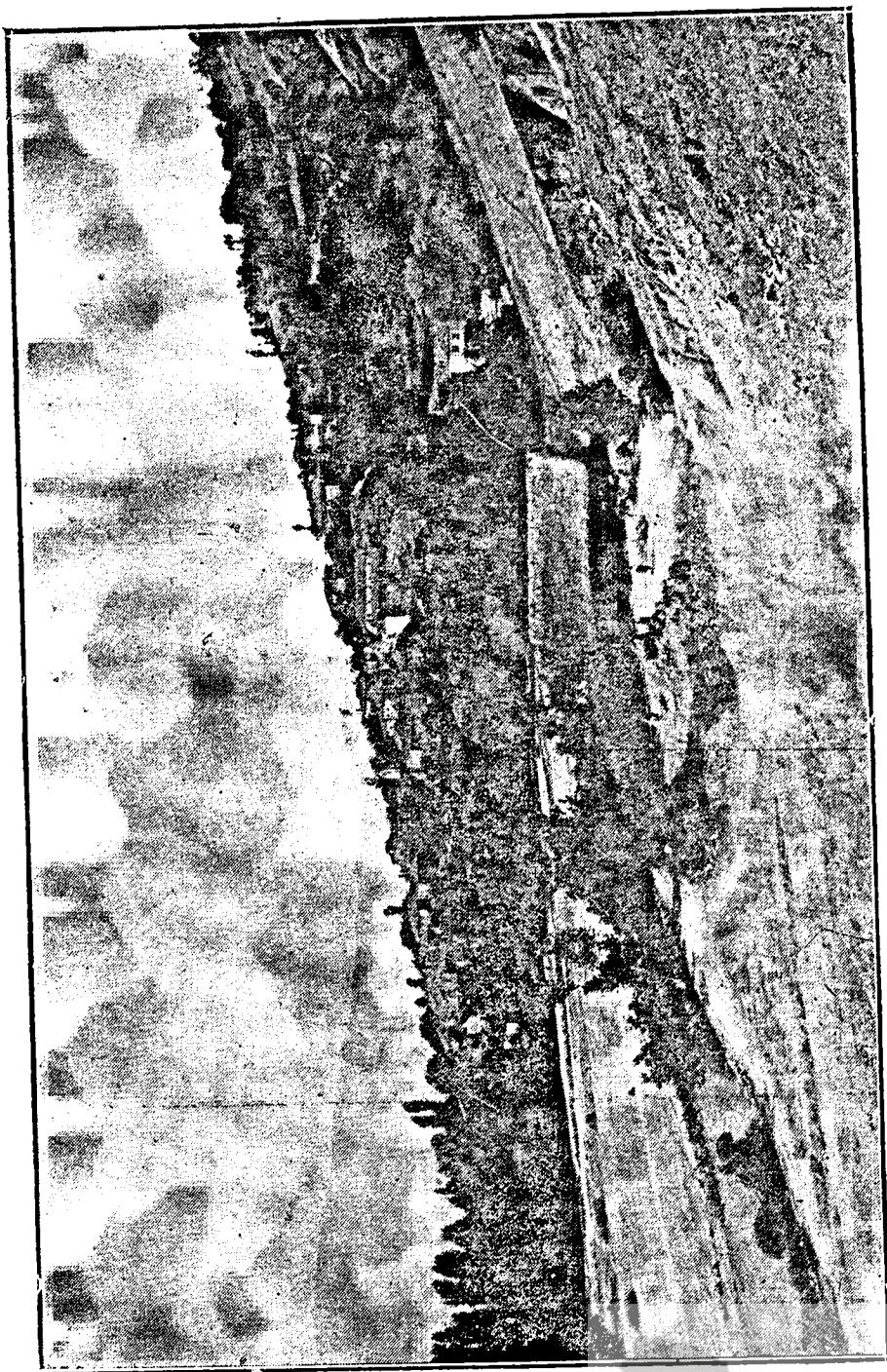
Обр. № 4. — Въ Дебърско сърбитѣ подложиха на съчъ безъ брой българи и албанци, като опожариха и цѣли села. Горната снимка прѣставлява трима българи отъ с. Кленье, убити отъ сърбитѣ. — Вижъ стр. 10.

Българите в
Западните Балкани 1919

Обр. № 5. — Димитър Ивановъ отъ Охридъ, учитель, сладкопоенъ пъвецъ на народни пѣсни и синъ на прочутъ черковенъ пъвецъ, жертва на срѣбската отмѣстителност при потушването на септемврийския бунтъ. Вижъ стр. 11.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр. № 6. — Село Велгощи, Охридско, кждъто сърбитет застръляха 12 души българи за участието на това село въ бунта противъ сръбската власть прѣзъ м. септември 1913. г. — Вж. стр. 12.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр. № 7. — Илия Йосифовъ, родомъ отъ Охридъ, четникъ прѣзъ тур-
ския режимъ, арестуванъ отъ сърбите въ Битоля. Конвоиранъ къмъ
Велесъ, той биъ убитъ отъ войницитѣ по пътя между Прилепъ и Ве-
лесъ на Бабуна планина. — Вижъ стр. 13.

Обр № 8. — Христо К. Вельовъ отъ с. Цапари, Битолско, тежко по-
страдалъ заедно съ мнозина свои съселяни прѣзъ срѣбъския режимъ.
Вижъ стр. 13 — 14.

Българите в
Западните
Балкани 1919

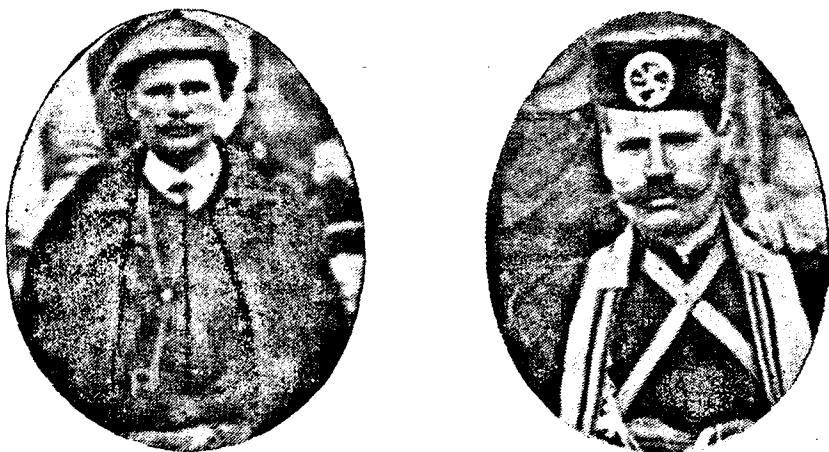
Обр. № 9. — Иванъ Котевъ отъ гр. Крушово, революционеръ още отъ турския режимъ, убитъ и обезглавенъ отъ сърбите, а главата му хвърлена прѣдъ очите на арестуваниятъ негови съграждани, за да се упражни надъ тѣхъ тероръ. — Вж стр. 16 — 17.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр. № 10. — Ефтимъ Яневъ Карамановъ, отъ гр. Радовишъ, съсъченъ
огъ сърбитѣ едноврѣменно съ избиването на десѣтки други негови
съграждани. — Виж. стр. 19.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр. № 11. — Павелъ Дудуковъ и Иванъ Странджата отъ Малешевско
сѫ живи хвърлени въ единъ бунаръ отъ сърбите въ гр. Пехчево.
Вижъ стр 21.

Обр. № 12. — Свещеникъ Иванъ Мицовъ Зърлевъ отъ с. Владимирово,
Малешевско, е отъ най-тежко изтезаваните отъ сърбите жертви; отъ
адските мъки окото му изпъяснало, а слѣдъ малко той издъхналъ. Вж.
стр. 21, 22 и 23. Еднакво изтезаванъ билъ и свещеникъ Ив. Мирчевъ-

*Българите в
Западните
Балкани* **1919**

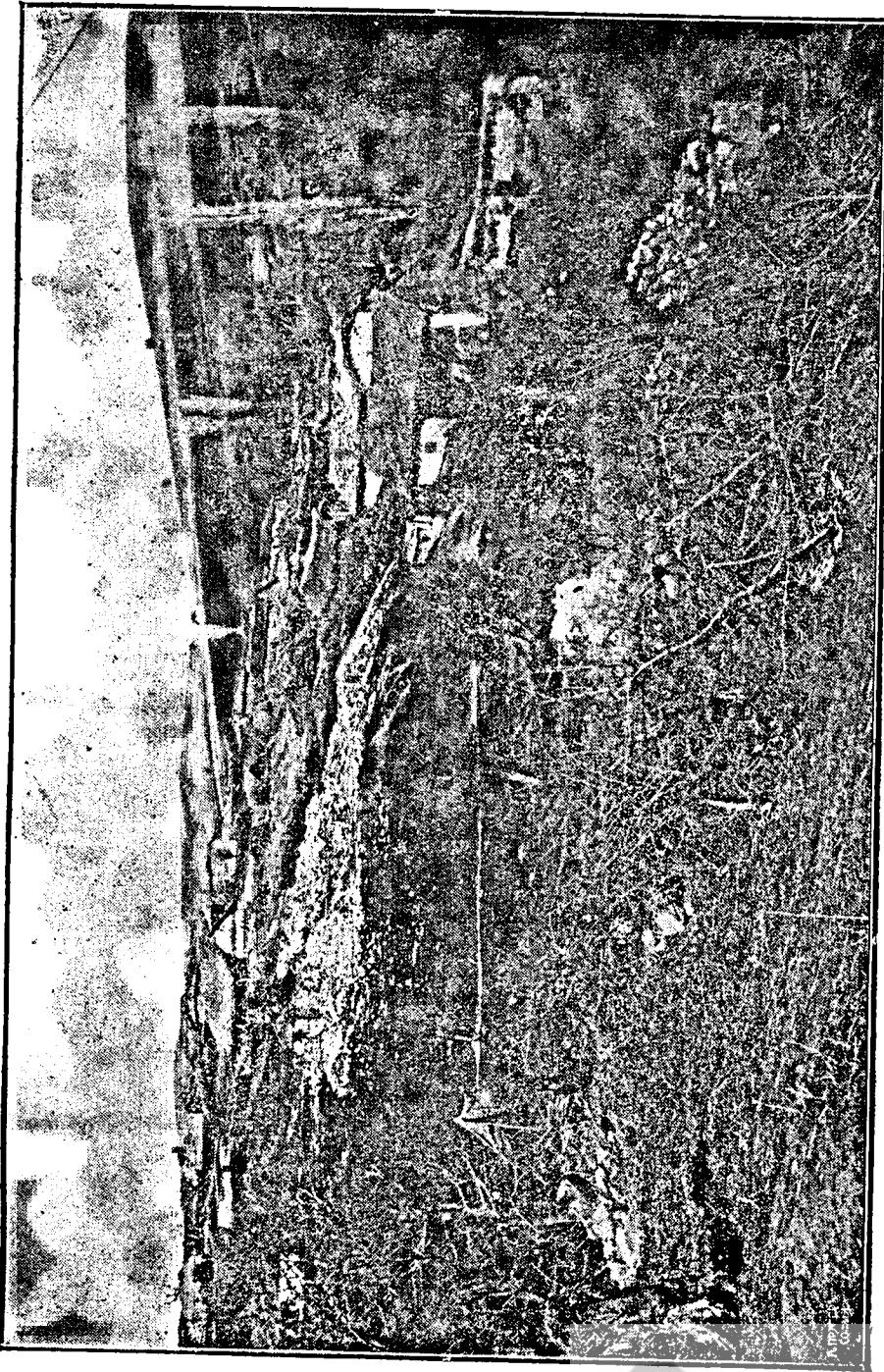
Обр № 13. — Сърбитѣ като сѫ клали българи въ Македония, нѣкаждѣ сѫ изгаряли тѣлата на жертвите си. Дѣдо Филипъ Митревъ отъ сѣло Патрикъ, Щипско, е живъ свидѣтель какъ 16 души селяни клани недоклани — изгорѣли въ кѫщата на Доне Домазетовъ отъ сѫщото село. Самъ дѣдо Филипъ, раненъ на нѣколко мяста, едва се е спасилъ отъ изгаряне. — Вижъ стр. 26.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр. №14. — Сърбите се спасяват от своя излишън товар при отстъплението. Ето ^{един} групач
убити българи при сръбското отстъжение от Скопие. Вж. стр. 328.

Българите в
Западните
Балкани 1919

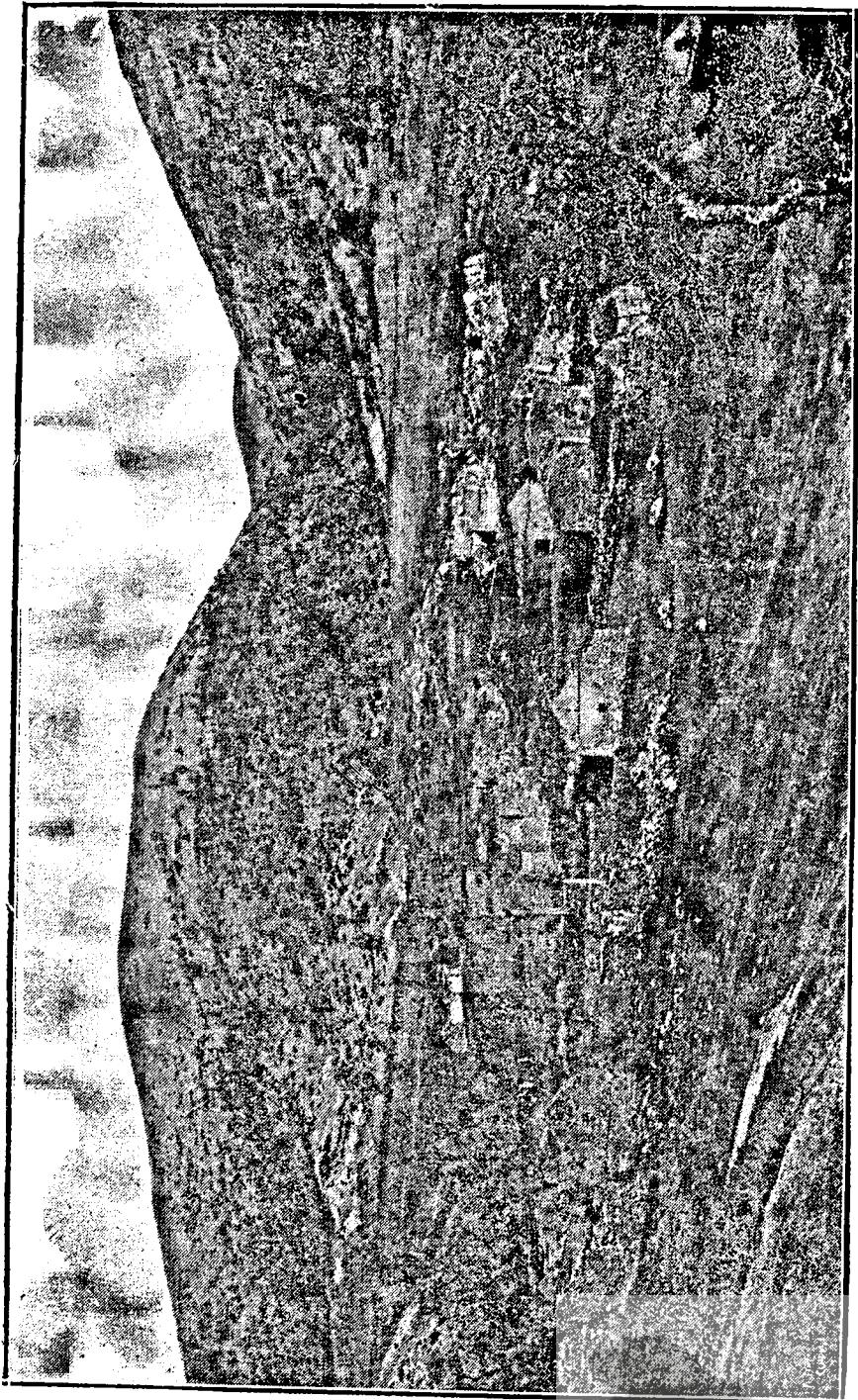
Обр. № 15. — с. Люботенъ, Щипско, е било подпалено отъ сърбите при отстъплението имъ. Вижъ стр. 31.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр. № 16. — Свещеникъ Наумъ отъ с. Мечкуевци, Щипско, е билъ подиренъ отъ сърбите при отстѫплението; не намърили него, сърбите измъчвали домашнитѣ му, а най-послѣ подпалили кѫщата му, въ която изгорѣли четирима отъ селото. — Вижъ стр. 31.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр. № 17. — Патрикъ, Щипско, подпълено отъ сърбите при отстъплението. Вижъ стр. 31.

Българите в
Западните
Балкани 1919

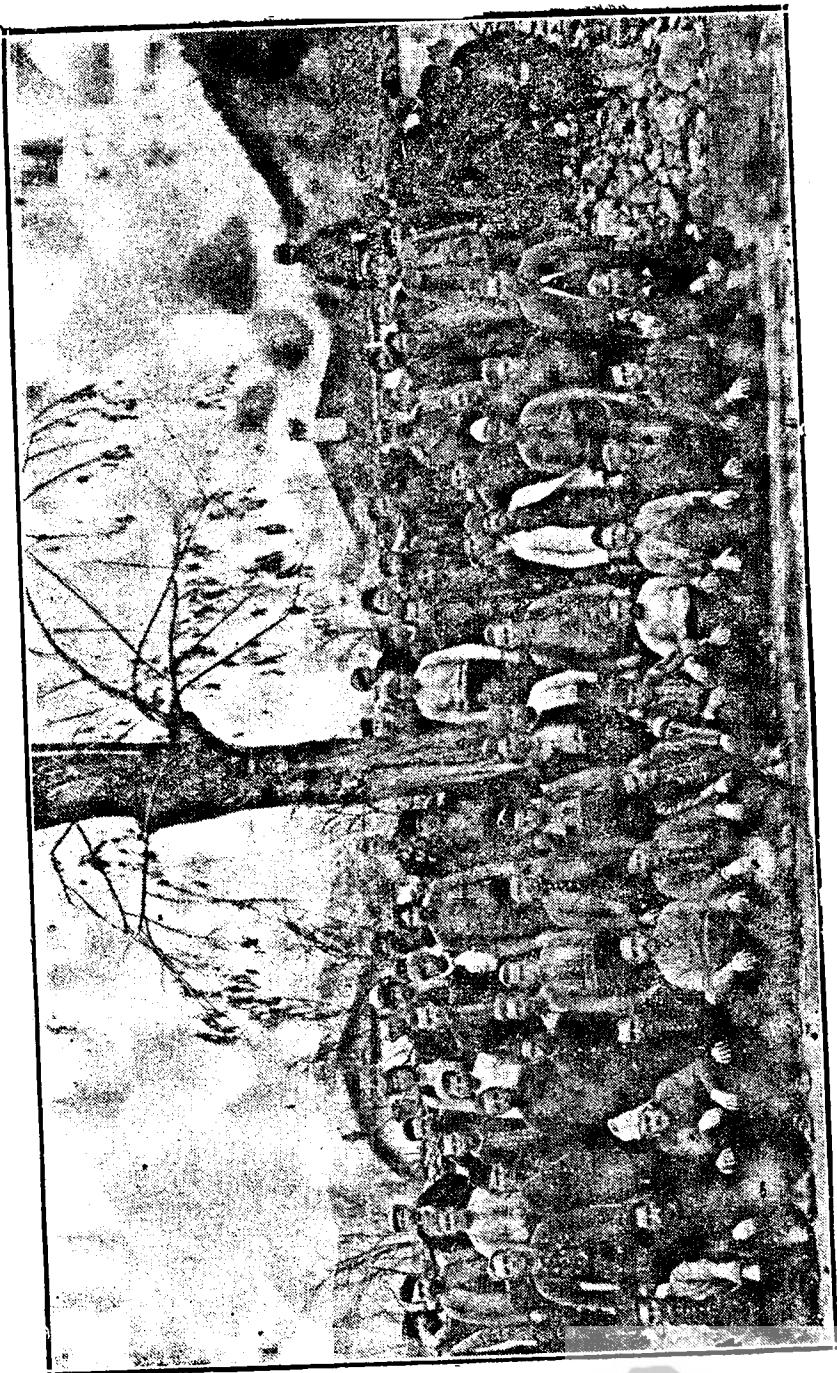
Обр. № 18. — с. Лъсковица, Шилско, изгорено при сръбското отстъпление. — Виждъ стр. 31.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр. № 19. — Отъ завлѣченитѣ при срѣбското отстѣпление бѣлгари-
мнозина сѫ успѣли да се спасятъ чрѣзъ бѣгство. Ето една такъва
группа Радовишани, избѣгали отъ Албания. — Вж. стр. 32.

Бѣлгарите в
Западните
Балкани 1919

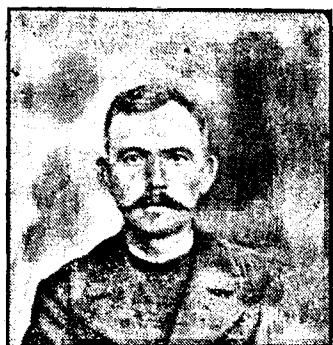

Обр. № 20. — Група бъжанци отъ Малешевско, напуснали огнищата си, за да се спасят отъ сръбския тероръ, фотографирани въ Горна-Джуума.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр. № 21. — Янаки Томовъ, родомъ отъ Галичникъ, убитъ отъ сърбите въ време на бунта противъ сръбския режимъ въ 1913 г.

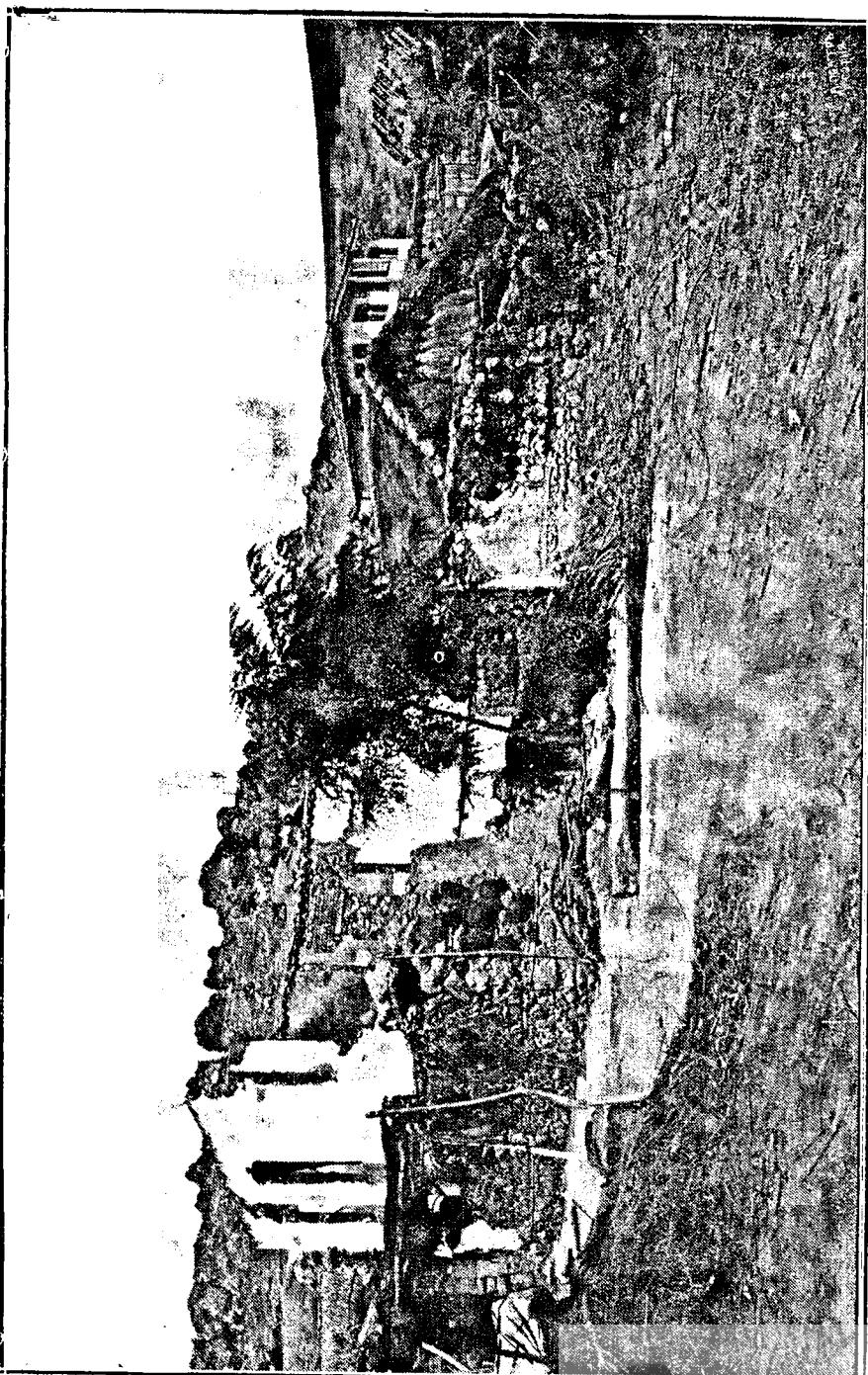
Обр. № 22. — Георги Смиленовъ Кьосевъ отъ гр. Пехчево, организаторъ и революционеръ отъ турския режимъ, на распяти пегъкъ 1915 г. задигнатъ отъ сърбите отъ дома му и слѣдъ тежки изтезания хвърленъ билъ отъ една урва и живъ погребанъ заедно съ брата си Иванъ Кьосевъ, Гаврилъ Инглизовъ и Коле Куомджията.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр. № 23 — Иванъ Фурнаджиевъ отъ с. Зърновци Кочанско, убитъ прѣзъ юни 1913 год. отъ сърбите заедно съ 6 души негови другари между селата Лески и Зърновци.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр. № 24. — Къщата на Щипския войвода Иванъ Яневъ Бърльо въ с. Горни Балванъ, изгорена отъ сърбите.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр. № 25. — Единъ отъ най-пръбданните на организацията куриери пръзъ сръбския режимъ на смърто легло.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Обр. № 26. — Никушъ Будимовъ отъ Тетово, старъ дѣецъ по черковния въпросъ; отъ тѣга нито единъ путь прѣзъ срѣбската окупация не е излизалъ отъ дома си. Щомъ узналъ за пропаждането на сърбите и влизането на бѣлгарските войски, пожелалъ да види бѣлгарски офицеръ и слѣдъ половинъ часъ затворилъ спокойно очи и издѣчалъ.

Погребанъ е билъ тѣржествено съ участието на бѣлгарска войска.

Печатни гръшки.

Стр. 7 р. 23 отдолѣ напечатано освобождчието да се чете освобождението

• 9 р. 1 отдолѣ	,	единиятъ е	,	и двамата сж
• 10 р. 1 отгорѣ	,	биль застрѣлянъ да се чете били застрѣляни		
• 10 р. 1 отгорѣ	,	другиятъ да се чете свещ Георги п. Ангеловъ		
„ 10 р. 14 отгорѣ	,	№ 5 да се чете № 4		
„ 11 р. 13 отдолѣ	,	№ 6 . № 5		
„ 12 р. 6 отгорѣ	,	значително да се чете значително		
„ 12 р. 12 отгорѣ	,	№ 7 да се чете № 6		
„ 13 р. 3 отдолѣ	,	№ 8 „ № 7		
„ 14 р. 12 отгорѣ	,	№ 9 „ № 8		
„ 17 р. 18 отгорѣ	,	№ 10 „ № 9		
„ 19 р. 3 отгорѣ	,	№ 11 „ № 10		
„ 21 р. 18 отгорѣ	,	№ 12 „ № 11		
„ 23 р. 5 отгорѣ	,	№ 13 „ № 12		
„ 26 р. 5 отдолѣ	,	№ 14 „ № 13		
„ 27 р. 14 отдолѣ	,	Македония да се чете на Македония		
„ 28 р. 12 отгорѣ	,	№ 15 да се чете № 14		
„ 31 р. 16 отгорѣ	,	№ 16 „ № 15		
„ 31 р. 13 отдолѣ	,	№ 19 „ № 18		
„ 31 р. 14 отдолѣ	,	№ 18 „ № 17		
„ 31 р. 15 отдолѣ	,	№ 17 „ № 16		
„ 32 р. 17 отгорѣ	,	№ 20 „ № 19		

